

up

7/6

XVth century 2nd ?
Dunstable

0
33

Dunstable

E. P. B.

Case 13.

42411.

Ad serenissimū Regem Alphonsum Nicolai sigundini translationē Onosandri p̄fatio.

Superiore tempore Serenissime Rex: cum apud maiestatem tuam. Inclitū senati ueneti iussu annum ferme in urbe Neapoli peregissem: sano Intelligere potui multisq; rationibus coniecturam facile feci: q̄ gratū q̄q; acceptum amplitudini tue foret: si Onosandri librum. quem grece ad Q. Vexanum de optimo imperatore conscripsit: et nō ineleganter composuit. Latiniū ipse efficerem. Arduum profecto et ex omni parte difficile mihi negocium: quodq; non simul incipere atq; absoluerē commodē possim siue. x. rem ipsam intueor: difficillimam prorsus comperio: quippe quę et uerba non in elaborare delecta eademq; non temere posita: et locos aut uulgares continere uidetur. In quibus latine explicandis orationis minor dicendi cultus atq; comoditas: non nihil deniq; eruditionis atq; ingenij plane desideratur. siue maiestatem tuam considero: cui hęc nauanda est opera: longe id difficilius uel ē potest existimari. Quando tibi regi amplissimo et eque sapientissimo seruendum esse intelligo: cuius in omni re exactum iudicium. ut acerrimū ita quoq; grauissimū haberi et esse longo iam experimento. atq; plurimarum et maximarum rerum uarietate comprobatum: inter omnes mortales conuenit. Accedit ad hęc quo potissimum detere ri possum. Q̄ si ego sum qui ingenio doctrina. lingua. tum grece tum latine uel nihil uel parum ualeo. Vicit tamen tot tantisq; difficultates: et me tamq̄ horum omnium oblitum ad omnes suscipiendum pepulisse uidetur animi mei quidam affectus et in maiestatem tuam intima obseruantia hortante maxime et propemodum perficiendi spem suggerente humanissimo atq; doctissimo uiro: celsitudinis tue obseruantissimo et glorie laudumq; tuę studiosissimo Antonio panphormita. Cō demum alacrior rem huiusmodi sum aggressus q̄ compertum iam exploratūq; habeo. siquid tue maiestati gratum acceptumq; fecero. eque id gratum illustrissimo senati ueneto fore: pro eius in maiestatem tuam

amore: proq; mutua et ueterrima beniuolentia uestra. En uaq;
magnanime Rex Onosandrum ipsum in gratiam tuam latini
effectum: tue amplitudini offero: cuius non tantopere uerba:
q; sententias accurate secutus sum. Ita .x. sentio Interpretandi
munus sententiarum integritate magis ac fides seruari posse q;
uerborum tantum exactiore conuersione. Quando presertim
non eadem semper comode capit lingua latina quorum greca
est capax: nisi modum apte adhibeas. Quo fit ut sepe que grece
quis lepidiuscule dixerit et compositae eadem ipsa ubi latine
dicere opus sit: si plus equo pauloq; curiosius uerbis indulseris:
non modo sensum peruerteris: uerum etiam inconcinne et bar
bare locutus uideri possis. Quas ob res non tam uerbis singulis ob
stinatus transsponderendis: mihi duxi elaborandum q; ut res quas
ille grece commode atq; pulchelle contexuisset: has equidem
latine haud minus absurde redderem presertim q; maiestati tue
non cupiam grece discere cupienti: obsequi oportere animadu
erti. Ille .x. fortassis quisquis est: uerbum de uerbo traduci
mallet tibi res audire potius cordi est. Ceterum de grauitate
doctrina pericia dicerem onosandri nisi id omnino superua
caneum arbitraret: ex ipso .x. ordine libri atq; ipso materie
tractu facile id percipi atq; cognosci potest. Vbi impatorem
optimum primo diligenter descripsit: deinde quidquid ad
officium eius recte ueniret: loco expressit. Vt omnis inde ra
tio belli non modo incohandi: uerum quoq; gerendi conficie
diq; plane haberi queat: siue .ac. milites deligas atq; in ordines
redigere uelis: siue copias instruas atq; educaas siue iter facere
et agmen mouere constituas siue castra ponas: siue insidias
loces: siue populares: siue proelium inuas: siue urbem obsideas
siue machinamenta admoveas membris: siue oppugnes: expu
gnes dirupas: siue in deditionem accipias in quacumq; rerum
uarietate: rebus singulis precepta aptissime dari comperies

2
Quequidem eo pacto rex sapientissime leges: non tamq̃ aliquid in
de nouum inauditum ue tibi compares. Sed ut singularem
atq̃ egregiam tuam omnium rerum peritiam exemplis uete-
rum agnoscas: et auctoritate maiorum confirmes. Quis. x.
in omni genere belli proelys: oppugnationibus naualibus quoq̃
pugnus te peritior imperator: uel unq̃ fuit: uel esse pacto aliq̃
potest: quis fortior: quis prudentior: quis cautior: quis prorsus
integrior sanctior: quis persenerantior: quis demum inuictor: et
debellator clementior: cuius tam magna facinora extant: adeo
regiam amplitudinem tuam: imperatoris consilijs trophæis, tri-
umphis, illustribus uictorijs exornasti: ut res geste tue satis
abunde ad rationem rei militaris magnifice conscribendam:
et nomen tuum immortalitati commendandum affatim suppe-
tere possint. Eque. x. et res abste geste auctoritate atq̃ amplitu-
dine regia illustrantur: et dignitas ac maiestas ipsa rerum
gestarum celebritate et gloria decoratur. Sed iam Onosandrum
ipsum audiamus.

Onosander ad. Q. Verannum de optimo impatore: eiusq̃ offitio
per Nicolaum sagundinum e greco in latinum traductus.

Quitandi aut uenandi piscandi deniq̃ uel agros co-
lendi disciplinam et leges: ad illos edi oportere exi-
stimo: qui huiusmodi rerum studio uehementer ob-
lectari solent. Impatorij uero muneris contemplan-

di rationem. Q. Veranni. Romanis potissimum arbitror conuenire:
ys presertim qui auctoritate senatoria prestant. Iudicio prete-
rea diui Cæsaris augusti ob huius muneris egregiam disciplinā
et singularem plurimarum maximarumq̃ rerum peritiam ma-
iorum quoq̃ suorum dignitatem et nomen. consularibus atq̃
impatoris honoribus insigniti sunt: ys itaq̃ id operis in primis
censeo dedicandum: non tamq̃ imperandi et copias ducitandi

ignarus. Quam eo maxime ad scribendum adductus sum: quod
plerique ruditate quadam atque inscita rerum aliorum facta haud
recte pensantes: eadem ipsi vituperare improbareque audacius per
gunt. Qui uero bene sunt instituti rerumque scientia praediti: quae
aliis pulchre honesteque gesserunt probe cognoscentes: laude ipsi com
mendatio neque prosecuntur. Quo fit ut quae ea quae conscribere
institui: plerisque uideri posse intelligo. Jam multo ante excogita
ta esse et penitus cognita non tamen ob id ipsum deterreat. Quo
minus institutum ad finem prosequar. Quinimo alacrior ire perga
m ut qui non modo precepta impatoria tradere: uerum etiam impe
randi rationem tenere uideri possim: felix praeterea iure sim: si
ea quae romani uirtute ac industria duce fortiter atque preclare
gessissent. Idoneus ipse existimer: qui oratione complectar. Qua
de re si laborem hunc meum huiusmodi uiris probari sensero num
me de ui dicere dubitarum. Illustrium impatorum consilia his
alme pacis temporibus hoc opere contineri: unde et si nil aliud
illud uel precipue animaduerti atque dignosci poterit. Quam obrem
aliis male pugnare atque in calamitates incidere sepe acciderit.
Alii optime re gesta: egregiam atque ingentem gloriam adepti sunt.
patet perspicue denique eximia illa uirtus romana: quando nullus
unquam rex nulla ciuitas: nulla praeterea gens non modo maiorem
imperii amplitudinem optinere. Sed ne parem quidem atque equam
attingere quauerit. Ut tot iam circumactis temporibus: tantum
imperii mollem perpetuo quodam tenore constantissime imota
ac solidam seruasse uideantur. Nec mihi ratione ulla possum
persuadere fortuna id euenisse et casu: ut superatis italicae finibus:
ad ultimas orbis horas nomen et imperium potuerit propagari:
prudencia potius consilio arteque militari: et rerum preclare ge
starum splendore et gloria: propiciam et receptisque nostris fa
uentem adipisci fortunam: optandum utique est non ideo tam
existimandum: eam rebus praesse omnibus atque penitus obnu

3
nari: ut .x. inepti atq; parum considerati sunt: qui singulas cala-
mitates uni fortune attribuiunt: non et imperatorum insuper de-
sidie et errori. Ita qui res recte et ordine gestas fortune uiri ac-
ui non et imperatorum uirtuti atq; solertie impartire uident.
Iniqui .x. atq; iniuri pariter est uel eum qui remp. male gessisset
ab omni prorsus culpa eximere eamq; ad fortunam omnino rei-
cere: uel eum qui fortiter nauiterq; uictor atq; uoti compos eua-
sisset: usq; adeo debitis fraudare laudibus: ut palmam rei bene-
probeq; geste fortune duntaxat acceptum oportere referri cense-
at. Ceterum cum omnes pene mortales natura propensiores sint:
his potissimum fidem habere qui ea uel memorent: uel literis ma-
dent: quorum ipsi periti sint: etiam si qua ardua et difficilia facta
uideantur referre. Narrantibus autem rem quampiam in qua se-
metipsos non exercuerint: tametsi nec difficilis nec incredibilis
est: uix tamen adduci possunt ut ei fidem habeant. Idcirco neces-
se opinor tantum prefari. Hæc omnia que de imperatore ma-
litaribusq; consilijs hoc libro sum complexurus iam rerum indu-
bitatis periculis esse probata: his maxime auctoribus: qui roma-
ni nominis parentes atq; principes exstiterunt: quorum egregia
uirtus sine controuersia apud omnes mortales ad hanc diem
conseruata omnium primas optinet. Nihil igitur raptim: nihil
temere ex tempore uel confictum: nihil prorsus imbelles libellus
is continebit. Sed ea que rerum uarietate certissimis documētis
romani nauiter gesserunt ac ediderunt. Qui non modo qd
aduersum hostes faciendum esset probe sciuerunt. Verum etiam
nequid sibi contra inferri posset: prudenter prospexerunt: nec
inuemes usq; ubi non certo equoq; iure certandi usi fuerunt.
His itaq; fontibus equidem cuncta collegi: qm non sum nescius ple-
rosq; optaturos quecumq; de hac re ab se dici possent: sua magis
uideri: qm accepta ab alijs: quippe qui maiorem se laudem cre-
derent adepturos: si ab se excogitata uiderentur atq; depropta

¶ si hec ad alios auctores referri oportere: non sua esse plane
faterentur. Equidem nihilominus me ob id ipsum commendationē
consecuturum existimo. Nam quemadmodum si quis profectus mi-
litiam: strenue ibidem ac fortiter ac alijs gestas: litteris et memo-
riæ tradidisset: non propterea laude priuaretur: quod non quæ
ipse uiribus et ingenio: aut inuenisset aut patrasset. Sed quæ
alijs fecissent: posteritati commendasset. Ita me puto non pro-
inde parum commendationis et laudis relaturum: q̃ non a
me hæc inuenta esse ingenue fateor. Quin potius hoc ipso pre-
stare haud iniuria uideri omnibus possum qui et laudem sine in-
uidia et fidem sine obtrectatione atq; calumnia merito relaturus
sum.

Imperatorem itaq; deligi oportere inq̃ non generis et maioris
nec fortunarum et opum habita ratione: quorum alterum
in sacerdotibus deligendis: alterum in magistris ludorum crean-
dis obseruari solet. Sed queratur huiusmodi: qui temperans sit
continens sobrius frugi ac tenuis uictus: laborum patiens acer in-
genio non auarus: non iuuenis: non senex si contingat quoq; q̃
liberos habeat qui ad dicendum idoneus: sic existimatione de-
miq; præditus.

+ Imperans: ne uoluptatibus delinitus atq; distractus: curam ma-
ximam destituat.

+ Oninentem autem esse oportet eum: qui summe tante admini-
strationis præest. Impotentis. x. animi impetus si facultatē forte
que collibuerit perpetrandi nactus sit: usq; adeo cupiditate p̃-
ceps prolabitur: ut cohiberi facile nequeat.

f Obruum etiam uolo: ut rebus maxime inuigilare commodè
possit: sepe. x. noctu per quietem animi. Imperatoris consilia
cogitatione discussa consummatus confirmari possunt
setu frugi et tenuem: quia deliciarum plenus uiuendi cultus:
et exquisita ciborum cura fatigat et mergit animum: ut per

Imperatorum delicias: necessaria tempora gerendarum rerum in
cassum terantur.

Attentia uero laborum ad imperatorem eo imprimis attinet q̄ eum
inter militares labores ultimum esse oportet qui defatigetur atq̄
lassescat.

Cer esse debet ingenio q̄ celerem et ut inquit homerus uolucrem
eum esse oportet: quo cogitatione currat p̄nix per omnia: atq̄
futura coniciat animo longe q̄ prospiciat: ubi non expectati neq̄
preiussi accidunt casus: cogitur imperator raptim inire consilia et
salutem rerum temere sorti commutare.

Non sit auarus et lucri cupidus, hoc. x. imprimis cum prestare oportet:
qui namq̄ argenti ac auri munus uel nimio non tenetur
amore. Is magnifice rebus omnibus administrandis presidet: ple-
riq̄. x. et si fortitudine quadam et robore aduersus arma atq̄
copias hostium perstare possunt interitui: auro tamen illecti mo-
lescent: q̄ id efficax telum est: et ad capitandam extorquen-
dam uel uictoriam uehementer accommodati.

Ecce iuuenem nec senem dixi oportere esse imperatorem: q̄ ait
incredulus nimis est imbecillus alter ad rem administranda
idoneus neuter. Quamobrem iuuenis repudiandus uidetur: ne-
forte inconsiderate nimia audacia peccet: contra senex non ad-
mutendus: ne pro naturali infirmitate deficiat: proinde optima
est mediocris conditio: Vires. x. uigorq̄ ei adest: qui nondum est
senecta confectus: prudentia uero in eo inest: qui non admodum
iuuenis est. Nempe sic ubi robur et uires corporis sine prudentia
animi: rursus ingenium sine uiribus incolumitateq̄ corporis: hac
in re quis probet: nihil certo efficiat: nam ut corpus cui desit pru-
dentia parum consilio ualet. Ita animus destitutus tanq̄ manibus
uiribus corporis: nullam rem efficere comode et utiliter absolvere
potest. Atqui utrobique probatus est. Is futurus est usui rebus omnibz.
ti. x. ut quem omnes deligant presertim libero et suo sponte impulsu

animi: imperanti impigre obediunt: dicenti credunt: obeunt
queuis pericula certatim opitulantur.

Atrem habentem liberos duximus admittendum non tamen eum
qui liberis quidem careat: alioquin autem fortis probusque sit repu-
diandum filij: et si adhuc tenella etate sunt: animum parentis de-
iunctum penitus obtinent: et tanquam obsides dati patrie: mirabile
excitare possunt parentis in patriam fidem atque beniuolentiam
atque animum eius aduersus hostes quasi admotis calcaribus sus-
citare atque incendere: sui etate iam adulta grandiuscule nati
sunt armistium consilio, fide, opera, laborum, imperijque societate:
arcanis rei fideli ministerio: ingentem rei publice possunt utilita-
tem afferre.

Ad dicendum aptum atque idoneum: quia hinc maximam rebus
militie gerendis putamus usum uenturam utilitatem: siue enim
ad pugnam instruende sunt acies, oratione comoda imperator
militem cohortando facile cuique persuadebit: pericula quoque
contemnere: claris facinoribus inservire: nec poterit tuba in-
sonans auribus: tam animos ad arma capessenda erigere: at-
que ad pugnam strenue inuenciam impellere: quam appositum et
tempore accommodatum imperatoribus oratio suscitare et studio
glorie atque uirtutis amore incendere ad magna facinora
ualet: siue calamitate ulla accepta animos egros solari opus
sit oratione medellam afferret: ut multo magis ad usum exer-
citus leniendis acerbitatibus casuum appositum imperatoris ora-
tio: quam medicorum industria: qui ut saucios curent castra
sequuntur: possit iure desiderari: hi .x. uulnera tantum cu-
randa suscipiunt. Ille uero egros ac languidos animos ora-
tionis commoditate solatur: et letitia afficit: bene ualentibus
preterea animos confirmat et excitatos diligenter prosequitur.
Quanto itaque difficilius hi morbi curantur qui latent: quam qui
tractari et conspici possunt: tanto laboriosius est merentes

5
animos oratione sanare: q̄ perspicuam corporis infirmitatem
curare: quemadmodum itaq; nunq̄ ulla ciuitas exercitum expe-
diret forasq; muteteret: sine duce sine certo imperio. Ita nec
imperator est deligendus infans: et cuius atq; facultas dicendi
presto non sit.

Ostremo existimatione predictum diximus imperatorem deligi
oportere: q̄ uulgus egerrime ferre solet: si inglorius ignobilibusq;
subicitur: nec est qui nisi inuitus eum ducem sequi patiatur. que
se deteriore intelligat porro clarus is sit prestansq; opinione oī-
um habeatur necesse est: qui eiusmodi uirtute et animo ac mori-
bus sit qualem esse debere supra retulimus.

¶ Erum ut neminem propter opes tantum deligendum existima-
rim. Ita et inopem nequaquam repudiandum modo uir fortis et alio-
quin bonus sit: non sine copiosus quisq; siue inops sit probandus uel
improbandus mihi uidetur propter fortunam: imo quinis propter
optandus probitatem. Enimvero si quis opulentus et diues: uirtute
preterea et probitate predictus sit eo ab generoso differret inope:
quo armatura argento celataq; auro exornata: ab ea que ex
ferro atq; ere conflata ornati reliquo caret. Vtraq; x. militem
tegere ac eque defendere potest fulgore tantum atq; supinducta
foris specie alteri alteri prestare uidebitur.

Auendum item est rei nummarie studiosus quis deligatur: qui que-
stui continue inhians penitus numis additus sit: tametsi ditissim'
atq; locupletissimus omnium uideatur: ut institores, mundinatores,
negociatores, numularij, atq; ceteri id genus: necesse .x. est hui'
modi homines sordidos atq; pusilli animi esse: ut qui lucello ma-
gnopere inferuiant: atq; eri ac questui penitus sese dedant: pro-
inde nullius honeste rei, nullius clari facinoris unq; studio possint
allici.

Aiorum autem existimationem splendoremue: si forte adsit: am-
plexendum equidem puto: sin absit: haud magnopere expetendū

nec propterea dignum aliquem esse habendum: cui imperium de-
feratur quemadmodum x. iumenta de se non foris considera-
da uolumus. Ita ingenuitatem arbitror hominum metiri de-
bere. Ineptum profecto prorsusq; absurdum negocium: qui qua-
lesue y sint quibus rem nostram tutandam conseruandamq; co-
missuri sumus: non querere cuiusmodi maiores eorum fuerint:
quidne ab illis gestum fuerit respicere perinde ac si illi nos tueri
saluosq; facere possent: qui iamdiu ab oculis absint. Preterea in-
quum illud omnino atq; nusq; sibi consentaneum est: militari
lege hos qui fortiter ipsi fecerint premys honoribusq; donandos
decernere: non quia claris parentibus orti sint. Imperatorem
uero eum diligendum censere: qui fortibus ac honestis maiorib;
dūtaxat procreatus sit: non eum suapte fretus uirtute emteat:
tamen si generis ac parentum splendore caret, quo ad uirtutem
accedere fortunatiorem utiq; huiusmodi fore imperatorem exi-
stimo. Verum absente uirtute ingenuita mutilem prorsus et ir-
ritum. Quinimo sperare quis haud iniuria potest: fore ut hi qui
maioribus claris atq; illustribus nequeunt admodum gloriari:
meliores euadant imperatores. Qui x. parentum splendore in-
mixti: illorum se putant gloria honestari: sicubi ab officio aber-
rauerint: opinionem atq; nomen maiorum sibi affore confidunt.
Quo fit ut plerūq; segnius res administrandas uideant capere
sere: quibus uero nulla est parentum reposita gloria: et ad quos
nullus a maioribus deducitur splendor: dum suapte opera at-
q; industria lumen rerum a se gestarum maiorum obscuri-
tati opponere cupiunt: rem cautiū curant: promptius deni-
q; et alacrius quouis pericula subite contendunt. Et quem
admodum y quibus non tan locuples et amplum optigit pa-
trimonium: accuratius rem familiarem timentur: q̄ qui opu-
lentiore dicioresq; sint. Summo x. studio summa ope p̄gunt
rem augere domesticam cumulationemq; ac lautiorē reddē

6
sibi. Idem hi quibus non licet uti parentum fama: et tamquam hereditaria gloria peculiarem sibi existimationem undique comparare conquirunt.

ptandus itaque est nobis imperator fortis: genere clarus fortunatus locuples: non tamen improbandus repudiandusve inops: modo virtute polleat quam parentibus aut illustribus natus. Si posteaquam delectus institutusque sit: esto facilis comis tranquillus: se adire nolentibus pateat: non tamen tantopere se mitem facilemque passim cunctis exhibeat: ut contemptus sit: nec tam acerbum et durum, ut odium concitet: ne aut nimia indulgentia facultateque dissolutionem exercitum reddat: aut austeritate severitateque alienationem atque infestiores efficiat.

Eligat autem ipse atque constituat: decuriones centuriones: reliquosque copiarum prefectos ex ordine ut res postularit: et opus sibi fore existimarit: quos ex eis sumat atque cooptet: quorum virtus perspicua sit quique corpore eque ac animo et voluntate fideles in patriam sint. In quo delectu habendo nihil prohibet quominus et genere nobiles et fortunis locupletes sumantur. Non .x. unus aliquis et item alter dumtaxat deligendus est: ut in paucis et his bene honesteque moratis discernendi facultas prestetur. Quando presertim decurionum centurionum ceterorum denique prefectorum numero apte atque utiliter digerendo: locupletioribus et nobilitate prestantioribus plerumque maxime opus est: tum .x. nobilitatem preferri e re publica est cum facto opus est et celeritas in re conficienda exigatur: pecuniarum item comoditas maxime desiderari videtur: cum elargiri quippiam et militibus gratiose impendere necesse est: principum .x. et ducum in milites pecunie erogatio tamen si parva sit: modo benigne liberaliter opportuneque fiat: ingentem potest captare

beniuolentiam multitudinis: et fides certissima militum inde facile comparata, securitatem rebus et firmitudinem uendicat sperat. et quisque se maiora consecuturum si certauerit fortiter: ubi tenuiore in re largitatem imperatoris ex animo benigne prouenire intelligit.

Potest preterea imperator sibi collegasset socios: quibus cum omnibus de rebus deliberet: qui consiliorum effecti participes: locos sententiam dicant quos uel ante deputet quam moueat: ut obeundi numeris gratia imperatorem ipsum et castra sequantur: uel postquam profectus est ex nobilioribus grauioribusque eos in dies conuocet et accersat: qui secum de rebus omnibus in commune deliberent: que et per se quisque inueniret: secum solus meditatione discutere potest: non continuo eadem probare atque sancire debet: cogitationes. et atque consilia nostra: ut quibus natura afficiamur: nisi fidele foris per consultationem sit adhibuit auxilium: fallere nos facile possunt: et errorum plena sepe numero compari uidentur: contra que alieno iudicio atque sententia comprobantur: securitatem comparant animo et firmitatem in rebus tuentur. Enimvero nec tantopere sibi quis diffidere debet: ut ancipiti sit semper et infirma sententia: neque adeo arrogare: ut arbitretur nihil suis consiliis melius: alii possint excogitare. Necesse. et erit ut qui aliorum addictus est consiliis: sibi omnino diffidendo: multa committat unde detrimenta rebus et incommoda afferantur: quemadmodum quique uel semper uel sepe eum peccare oportet: qui nullius dicto parendo omnia sibi soli attribuit.

Nitida ipsa bellorum temperanter constituenda et tamquam rerum fundamenta prudenter iacienda existimo unde cunctis pene perspicue pateat bellum quodcumque iure esse susceptum: hinc deos propicios fautoresque fore superandum est: milites preterea alacriores animatioresque ad iussa capeffenda atque exequenda quo

uolueris ire pergent: quippe qui sibi facile queant persuadere se nō
ultra cupiam cupideq; illaturos iniuriam. Sed lacestos ac pro-
uocatos arma sumpsisse. Qua de re totis uiribus fortiq; animo rei
gerende se exhibebunt. Contra qui se iniuria bellum suscepisse
forte suspicabuntur. Qua sola opinione etiam si nihil aduersi fo-
ris contingat: reformidabunt atq; horrescent. Quamobrem de-
cet imperatorem de his que uel ipse requirat: uel requirentibus
alijs assentiri nolit: oratione prius et legationibus agere: ut inde
pronocatus uideatur ad arma confugere: uel iusta petendo: uel in-
qua recusando testetur deniq; deos atq; homines non per contem-
ptum et temere: perinde atq; sibi enenire non possint que bellū
gerentibus sepe accidere solent: neq; quia omnino pertinacia ani-
mi mala et cladem mortalibus ferre cupiat: bellum esse ab se su-
scriptum nec .x. domibus menibusq; solum ualida fundamenta
sint iacienda: ne infirmus imbecillusq; iactis principis: quidqd
inde edifices facile corruat. Sed multo accuratius bellorum
quoq; initia solide firmiterq; sunt construenda deinceps copie
educende exercitusq; mouendus. Infirma .x. rerum principia
ingentem molem additam molem sustinere nequibunt. Sed
facile oppressa: omnibus fortunis euersa protinus corruent atq;
funditus cadent. Quare solertem imitari: oportet gubernatorem.
qui priusq; portu egressus in altum soluat: omnibus rebus instru-
it nauem: atq; quoad eius fieri potest armat et ornat: mari
demde ac uentis sese cōmutat: turpe .x. atq; periculosum om-
nino sit: belli motus pre te tulisse. Ita ut terra mariq; ducāt
copie mox de repente in apparatus subsistere: et in medio
rerum cursu: in ipso quoq; conatu: uersis ut aiunt promissur-
piter retrocedere uel summam rerum omnium tenere in di-
scrimen adducere: nec solum ob temeritatem derisus eris om-
nibus. Verum etiam imbecilitas opinione contemptus: cuius
iniurie inferende opportunus uideberis ac cedit ad hec preterea.

q̄ hostes etiam nihil aduersi passi: odio te acerrime persequuntur:
qui eos malis afficere: uolueris quidem. Sed imbecillitate imprudē
tiq̄ nequueris.

ducantur autem copie expurgate prius: omni uel publica labe
atq̄ macula: uel priuata cuiusq̄ admissione ac nota absterfis
eiusmodi expiationes usq̄ placationib̄ sacrisq̄ fieri et curari de
bent: uti per religionem ius sacrum dictauerit: uel ut uates ipsi
prescripserint.

ducatur deinceps exercitus instructus ex ordine: etiam si cum ho
stibus nondum esset congregandum. Et si per regiones longe
multorum dierum uinere eundum: q̄ius per agrum pacatum.
Milites: ac hoc pacto ordinem seruare assuescent: et loco quisq̄
maxime manere: et duces profectosq̄ sequi discent. Quod multo
accuratius obseruandum erit: si per agrum hostilem mouere ne
cesse sit: ne per repentinos impetus: paruo momento temporis: mi
les passim tumultuari cogatur et sursum atq̄ deorsum discur
rere: aliq̄ in alios denebuntur: deniq̄ multifariam circūuenti:
nihil opere precium edere possint. Quamobrem instructa acie
quacūq̄ mouendum est: ut ad iter faciendum habilem expedi
tumq̄ militem reddas: et ad repugnandum si opus si paratum
et facilem: edoctum obseruare signa et iussa capessere: atq̄ loco
et ordine pro sua uirili rem gerere.

Agmen uero per loca eiusmodi si liceat est ducendum: ita cohibē
dum et obducendum in breue: ut pre angustia et sui dilatan
difficultate: ad nimiam protendi longitudinem ne utiq̄ compe
latur. Qua progressus specie: hosti facultas prestari uidetur ad
commodum suum: in aduersarios incurrendi eosq̄ per occasio
nem ledendi: quippe quibus iam cōmoditatem sui tuendi erepta
animaduertat: siue in latiore acie aduersi obuiq̄ irruant: q̄t
euenire solet ambitis cornibus: facile perturbent ac uertant ne
cesse est: siue transuerso in medium agmen irrumphant: turbato

iam ordine facultatem ilico compositae confertimque progrediendi:
auferant tuis copys: que si in phalangem sese contrahere et ad re-
pugnandum conuertere constituerint: parum proficient: tanquam
eiusmodi phalange usi: que crassitudine nulla freta: infirma pe-
nitius imbecillaque sit.

¶ Etenim si hostis nouissimum agmen post terga adonatur eodem ur-
gebit incommodo: ut non modo facultatem repugnandi adimere:
uerum etiam perspicuam cladem atque perniciem afferre posse ui-
dentur: si enim retro conuersus pugnare audeas: eadem opprimeris
difficultate: qua hos qui in fronte locati sunt urgeri posse ostendimus:
utpote qui cito ambui comprehendique possis: in quo rerum statum
id euenire preterea solet: ut laborantibus opem ferre non facile
queas nam siue primos ad subeundum postremis accersas: siue
contra nouissimos ad opem ferendam his qui in fronte locati
sunt reuoces: sero id et incommode curari posse uidetur: quan-
do per longa interualla et spacia utrisque excurrendum est. Quas
obres contractiore semper quadratoque agmine mouere: satius
atque tutius et tractatum facilius est: quam protensiore atque oblongo:
presertim cum exercitus porrectiore mouenti agmine sepe con-
tingere soleat: ut ex iussis quibusdam incertis ac dubijs, for-
midines atque pauores suboriantur. Euenit enim non nunquam ex
editioribus et montanis locis: ad planities et loca munda atque
conspicua descendentibus: ut conspectis pone longo interuallo
nouissimis eiusdem agminis irruptionem per insidias hostium
esse nati ad pugnam de repente raptimque conuersi proxime ad
conferendum manum cum suis tanquam cum hostibus uenerint.
¶ O meatum uero impedimenta reliquumque apparatus bellici in-
strumentum: in medio copiarum locari oportere existimo: pre-
terquam si loca que post nos relinquuntur ita paccata sint: ut tu-
to impedimenta huiusmodi ponere conueni duci ne possint:
alioquin nouissime partes exercitus: subsidario ac strenuo!

milite muniantur: haud secus atq; partes agminis primas munire debes: multa .x. possunt improviso accidere.

Remitti quoq; debent aliquot equites: qui diligenter scrutentur atq; explorent: quacumq; transeundum est: presertim si per saltus et loca siluosa aut occlusa collibus perq; solitudinem uasta iter fuerit faciendum: plerumq; .x. huiusmodi oportunitatem hostium nactus: locatus insidijs aduersarios parum sibi cauentes inter transeundum ex occulto adortus: fortunis omnibus facile euertere potuit. Quas insidias si imperator noster per exploratores presciuerit: haud magno negotio hostium preuersis consilijs: magnam sibi opinionem prudentiae ac rei suae salutem poterit uendicare. Verum campestrum nudumq; ac proinde conspicuum locum nullis premissis exploratoribus ipso prospectu animaduvertere potes. Nam et interdiu excitatus atq; sublatus puluis: motum hostium indicare potest: et noctu ignibus flammisq; hostilia castra propter esse significatur.

Quendum autem est interdiu: quando ad iter non ad praedium. copiae sunt educende: nisi forte quippiam urgeat: quamobrem ut hostem preuenias tibi videatur esse accelerandum: hac ratione, tunc noctu mouere potes: modo id tuto fieri posse intelligas.

Ane ubi eo uentum est: ut innox necesse sit cum hoste congradi atq; pugna et prelio disceptare sensim non citatim ducantur copiae: neq; magnum iter conficere cogantur: sepe numero .x. robur atq; uigorem corporis: labor ante certamen susceptus ab re absumpsisse iussus est.

Orro si per agrum soticalem moturus sis: edicas oportet milibus nequid omnino attingant et uastent.

in omnibus penitus temperent atq; abstineant. Miles .x. armis fretus et quidquid libnerit faciendi licentiam nactus: nulli parcere solet. Quando presertim ipso oblaementorum conspectus: rem imperitos atq; inconsideratos ad cupiditatem precipites agere

9
facile solet atq; dulcedine rapiendi ad quos uis illicere facinus: hinc
ni prospicias parua data occasione: sociorum offensi animi: infe-
stiores tibi redderetur hostilem autem agrum diripi, uastari in-
cendi, execrari ue palam permutas: frugum. x. atq; alimentorum
inopia et numarie rei difficultate bella extenuari solent: atq; ex-
tingui: contra copia opibusq; nutrir ac sustentari.

Erunt priusq; agrum hostilem uastari permutas: hostibus nisi ces-
serint tibi id te facturum prenunties ac muneris. Ingruentis. x.
calamitatis discrimen atq; expectate cladis timor. Mortales sepe
aliquid concedere cogit: quod ante hac ut facerent nequaquam potu-
issent adduci: ubi uero calamitatem acceperint: tamq; quos ma-
iore damno afficere nequeas: cetera contemnunt et parui faciunt.
Iuero tibi diutius in agro hostili castrametandum esse intelliges:
ea tantum diripi uastariq; permittes: que tibi non admodum usui
futura conspexeris: que autem commodo tuo seruari posse ui-
debis militi ab his abstinere palam imperabis.

Opus tuus completis expeditisq; nec in tuo neq; in sociali agro est
diu morandum: ne consumptione omnium rerum: tuus magisq;
hostibus in detrimento esse uideri possis. Quin q; maturrime co-
pias in agrum ducas hostilem: unde si uber ac felix sit: que uelis
ad commodum affatum capere possis. Sin minus amicorum ta-
men rebus benigne consulere uideberis. Verum ex agro hostili
si fecundus et ferax: multo profecto commoda atq; ingens uali-
tas percipi potest.

Urandum deniq; tibi diligentissime est ut terra mariq; in exer-
citum comeatus facile tutoq; comportentur: hac. x. ratione un-
diq; negotiatores excitabuntur: que ad usum exercitus pertinet
impigre ad castra conuehere.

uando uero per loca angusta futurus est tibi transitus: seu si per
montana et aspreta tibi agmen mouendum erit: tum saluti reru
imprimis intererit: premittere aliquod qui celsiora loca: qui ru-

pes et claustra atq; transitus ipsos occupent: ne preueniens hostis
his potiatur: ac inde haud difficulter tibi prohibeat transitum
quod contra moliri debes: si per huiusmodi locorum difficultates
atq; angustias: hostem presenseris aduersum te transiturum:
non .x. solum tibi cauendum est: nequid detrimenti accipias: ue-
rimmetiam moliendum eadem in hostem intorquere consilia.
ut .x. si quando aduersus hostem moturus: mature rem de-
bes ut illum preuenias et incautum opprimas: Ita etiam diligen-
tissime prouidere debes: aditum omnem ei adimere: si interuen-
turum preceperis.

Ositis autem in terra hostili castris fossa confestim uallog; opus
est: tamen si eodem in loco tibi diu morandum non constitue-
ris: munitior .x. et proinde tutior eris: ad repentinos hostium
impetus: et clandestinas neq; expectatas irruptiones: deligas
quoq; milites quibus id negocij detur: ut per stationes atq; ex-
cubias castris presidio sint: etiam si hostem procul inde abesse
acceperis.

Erum si hostibus nihil urgentibus: diuturnior tamen tibi uidetur
ibidem fore castrametatio: siue populandi agri hostilis causa:
siue opportunitatis commodius obseruandae occasionibusq; ho-
stem offendendi captandae gratia: tum ea tibi delige loca in quib;
castra teneas: que neq; limosa: nec alioquin insalubria sint ei-
modi .x. locorum natura et situs exhalatione corruptione ac
fetoris emissionem uarios morbos ingenerare pestemq; inijcere
solet. Qua pleriq; affecti male uexantur: multi preterea pe-
reunt ut hinc non modo in dies pereuntium strage copie minu-
antur: uerumetiam supstitutum imbecillitate atq; mestitia mi-
rum in modum infirmentur et languescant.

7
Ronde salubre atq; utile est: castra non diu in eodem tenere
loco: preterq; si hiemandi causa rigoris et duricie celi uitan-
de ibidem manere necesse sit: tum uero apprime curandum

est: ut constructis ex ordine tabernaculis atque tentorijs fixis: locū
ciuitatilem instat incolere uideri possis: secus .x. ipse uentris egestio-
nes que ysdem in locis per diu fiunt: corruptiones emittunt ua-
pores: quorum contagio finitimus aer ac circumfusum celum in-
ficatur et ad insalubrem qualitatem facile immutatur: cuius
assiduo usu et necessaria consuetudine uarios et periculosos
morbos imbibimus.

Ed in hibernaculis ipsis exercendi sunt milites uarijsque periculis
ad pugnam apti reddendi ne locus usque ocio et inertie detur
cessatione .x. et ignauia fit ut corpora mollicia et torpore
afficiantur: animi uero segnitie imbelles penitus ac meticu-
losi reddantur: uoluptatum .x. illecebris et deliciarum quoti-
diana consuetudine uel audacissimorum correpti animi ener-
uantur. Quamobrem non procul a laboribus et industria abeu-
dum est iuris: si quos .x. ex longo ocio ad labores capeffen-
dos coegeris: hi nec alacres exeunt et egressus minus perseue-
rant: ut qui diuturna desidia facti labores horrescant: et quā-
uis negotium ne tentatum quidem ac tutum defugiant: de-
num sicubi rem experiri uolueris: mox illa abeunt: et nulla
spe freti: laboriosa perferre nec uolunt nec ualent. Proinde
prudens imperatoris est: ea que sibi usui futura intelligit:
quiete extruere atque commode preparare: cum nulla dimica
di aduersum hostem urget necessitas: nullum imminere ui-
detur periculum: nullum extare impedimentum: quo minus
exercendis corporibus ea militibus suis imperet: quibus in pre-
sentia aduersus hostem nullus sit usus. Preterea quidquid ne-
gocii circa periculum multi demandant: tamquam eum idone-
um ad ueram certandi rationem instruat atque edoceat sa-
tis pre se ferre uideri potest remissionis et laxamenti: uel his
qui aliqua defatigatione affecti sint.

Xerceatur autem miles in hunc modum deligantur nonnulli

et eorum cuiq; apta ad rem dentur arma assuescantq; armati
seruare ordinem: et nusq; deferere locum discant preterea con
tuitu mutuo: crebra appellatione: familiari consuetudine inui
cem iungi ad deuinciri. ut quis quo loco et ordine constitutus
quisq; tenere et cognoscere possit: et impenitus sine mora acce
ptis parere. Edoceatur preterea miles ex imperato agmen tum
producere: tum contrahere: et seu dextrorsum seu sinistrorsum
inuertere: dicat item aciei translationes et motus imperturbate
ex ordine facere. Et tum laxandi tum artandi modum exitus
deniq; et recessus iucissim: atq; reliquas ordinum distributiones
partitionesq; per decurias: rationem quoq; agminis uel in crassi
tudinem cogendi: uel in oblongum producendi atq; utrinq;
ancipiti et bipartita pugna certandi: quando presertim nouis
simus miles: hostibus ambire eum et undiq; complecti conan
tibus conuersus repugnat. postremo admonere oportet mi
litem ut signa que interpugnandum imperatoris iussu darentur
attente excipiat: et ubi receptum canitur sese ordine colligat
et sensim de pugna referat pedem.

uod. n. his qui musicis dare operam incipiunt solet accidere:
primo ubi opus est impositione digitorum: et uel in foraminibus
tibiariis uel interiectionibus interuallisq; fiduum: alios
alibi tum ponunt tum tollunt haud ex arte: neq; per diuer
sas ad harmoniam intercapedines: adhec iux extendunt et
tarde mouent. Qui uero usu iam hec eadem et exercitatio
ne: arte et ratione adhibita callent: sine ullo negotio: siue fla
tum in tibis reprimere uel laxare sit opus: siue chordas discur
rere digitis et apte tractare: spiritum ad commodum mode
rantur: et manum iam edoctam composite atq; celeriter mo
uent. Idem his usu euenit: qui rei militaris rudis imperitiq;
sunt: turbulenter primo et difficulter per multos errores
et longa temporis interualla instrui et in ordines redigi posse

videntur. Verum ut primum edocti assuetique facti sunt: ultro ut
ita dicam ac sponte sua: loco atque ordini atque rei gerende se applicat
pulchram nimirum et ex omni parte compositam speciem quisque
maxime pro virili sua explentes.

De pacto instructus et ornatus exercitus: diuidatur deinde ad pu-
gnam circa ferrum coeat: distributis lembus pilis, hastisque fragili-
bus et si forte arua prope sint iactu glebarum res geratur: etiam
loris excorvis taurinis si qua heri possunt mules utatur: sin uero col-
les ac tumuli et alioquin accliuia loca extant: certi ad id depu-
tati milites imperatoris iussu id genus telis per singulos distributis:
hec loca cursu occupent alij quoque constituentur quibus id demum
detur negotij: ut eodem armorum genere illos de eductoribus lo-
cis deturbare contendant et ipsi succedant: demum re confecta
eos imperator collaudet: qui uel partes sibi traditas ad extremum
tutati sunt nusquam loco summoti: uel loco depulsis superioribus ipsi
successerunt: hoc certandi genere hac dimicandi ratione: hac de-
nique superandi emulatione et studio: incolumitas exercitus com-
paratur et corpora militum curantur et conualescunt: ut quibus-
uis estulentis quisque libenter uescetur: et quemcumque potum suauiter
sumat: nihil preterea delicatius et lautius: nihil exquisitius si-
bi uenando, fames, et quae laborum perfunctione homini exur-
gere solet: et sitis quae defudantibus oritur: satis pro pulpamento
atque dulceculla potione haberi potest: hinc militum corpora soli-
diora atque agilia redduntur. Quando hi qui sudore frigore
estu sub diuio exercitati sunt: quosuis labores, ut prompto animo
alacresque subeant. Ita et fortiter ferunt.

qua ratione instituendus est eques: decernantur spectante im-
peratore cursus certatim. Insecutiones: fruge congressiones. Jacu-
lationesque per loca presertim campestria: seu sub ipsas radices mon-
tium: quod eques possit per aspera et salebras uadere non. et cogi
debet: ut aut ad nimis ardua et accliuia aut per descensus et pro-

mora loca excurrat.

Opulationibus uero temperanter utendum est: nec militi permit-
tendum ad rapinas et predam temere ferri et per agrum hostilem
si forte locuples copiosusque sit euagari nimis: hinc et plerumque ma-
xime calamitates uise sunt accidisse: quando hostis manu com-
posita dulcedine prede dispalatos milites: aut preda ipsa onu-
stos per occasionem adortus: facile potuerunt fundere, fugareque
et opprimere: ut qui nec armis ad commodum uti: nec laboran-
tibus inuicem opem ferre possint. Quare si qui in iussu imperi-
toris ad populationem profusus se uerterint: acri pena affician-
tur: et nobili ignominia notentur.

Im uero ad predam populabundum militem emutere consti-
tueris: ad leues atque inermes: bellaces et strenuos tum equites tum
pedites adiciendos deligas est necesse: qui in rapinis et preda
ne utique occupentur: quin instructa continue acie populatoribus
presidio sint: eisque reditum tutum atque facilem parent.

Et si quando exploratores comprehendantur: non eadem in omnes
sententia uti debes: si enim tuas copias atque apparatus omnem in-
feriorem hostilibus copis esse intellexeris: raptim tum eos ex-
tingui uidebis. Sin copis apparatu armis instructiorem exer-
citum habeas: robustiorem denique militem obsequentioresque
atque copiarum duabus peritionibus et illustrioribus uti possis:
tum uniuerso exercitu tuo ad ostentationem usque ornato: ex-
ploratores adduci iubeas quibus diligenter spectandi omnia po-
testas detur: demum impune abire eos permittas: renuntiata
enim rerum tuarum prestantia et copiarum robur et amplitudo
facile hostibus terrorem incutiet: quemadmodum difficultas
rerum atque inopia cognita aduersariorum animos erigit: et
spem suggerere solet.

Et uigilias autem custodes complures sunt decernendi: quorum
alii uigilent: alij per stationes nocturno spacio distributo: uicis

12
sim interea somnum capiant: et quieti se dedant: non enim cogendus est
miles ultra quam ferre possit uigiliam agere tametsi noctes insomnes se
se ducturum polliceatur: potest enim somni suauitas etiam inuitum
militem occupare: membris ultrò cedentibus: et natura ipsa con-
sentiente. Agat ergo quisque uigiliam rectus stansque: quoniam sessio-
nes atque accubationes sensim solent dissoluere: uires et languface-
re corpus. Unde somnus facile prouocetur: contra crurum erectio
et aliorum membrorum intentio: in somniam inserit animus et
mittit.

Si uero huiusmodi uigilandi muneri deputati sunt pro castris et
paulo longiuscule accendant atque excutent ignes: ut eminius eos
conspicere possint: qui forte quia ignis lucet incedent: a quibus
ipsi conspici ne utique poterunt: utpote luce opposita et in tene-
bris constituti: quo pacto hostes incauti in manus uigilum inci-
dere possint.

quando noctu castra mouendum clam hostibus duxeris: uel
loca quedam occupaturus uel occupata iam tuis defensurus: uel
denique necessitatem prelii meundi euitaturus: magnos primo
accendendi ignes iubeas: deinde moue conspectis enim ignibus: loco
perstare te hostes opinati quiescent: contra si extinctis ignibus
tenebras abitus ipse pareatur: suspicati te fugam moliri transi-
tus preripere properabunt: Insidysque dispositis: per occasionem
acriter te abeuntem insectabuntur.

Et cum si contingat: ut imperatorem hostilis exercitus conue-
nire necesse sit: et de re quapiam ut plerumque sit secum sit con-
ferendum: acceptis tecum ex optimatibus qui etate floreat pro-
ceritate robore forma excellant: armorum fulgore atque orna-
tu present: decore secum congregiare sit enim plerumque: ut ex ea parte
quam quis conspexerit: de reliquo iudicet: magis quoque quisque
induci potest atque moueri his que uiderit: quam his que fama et au-
ditu acceperit.

Transfuge uero si qui forte ex hostibus ad tua castra migrassent: qui uel tempus: uel apparatus uel consilium aliquod nuntiaturi uenissent: uel se duces offerant futuros per iter quo in hostes incautos irruptio fieri queat: Ita custodiantur ut intelligant sibi non esse liberum quocumque uelint ire. Quin eis palam fiat: si eis confixus incolumi exercitu uictoria potiaris: muneribus promeritis ubertim affectis benignisque habitos: posse quo uelint libere ire: sin eos uenisse compertum fuerit ex composito arte fallendi salutem exercitus prodituros in ipso rerum discrimine proculdubio perituros: fidei. n. transfuge non secus est committendum nisi cum intelligat sui non esse se dominum. Sed te quem suis consiliis fretum mouere uidet.

Astra ipsa hostium diligenter conspicienda sunt solerti imperatori: situsque eorum non imperite considerandus. Nam si quando in planicie posita sunt intra orbem: non propterea extimare debes paucos ibidem contineri: quia scilicet contractiore ambitu ualli occlusi sunt: circularis. n. figura ipso contuitu minor uideri solet: quam animo percipi posset solidi per proportionem dimensio latitudo quoque que in orbem et circumscripta capaxior ipsa re est: que quis conspectu conycere queat. Contra si ualli latera extenduntur oblongiora atque alicubi aut obtorta aut in plures deflexa angulos artantur: non ideo magnum uis multitudinem comprehendere debes arbitrari: eiusmodi. n. castrametatio: speciem quidem magnitudinis pre se fert. Sed non tamen plures inclusos tenet: quam intra orbem contineri possent. Valla denique in montibus seu collibus ducta: nisi omnino conferta atque compacta sunt: ampliora uideri possunt: quam si in planicie posita essent: pauciores uero continentur quam quis posset ex ipso tantum conspectu existimare: multa namque intermutuntur uacua atque nuda: ut loca que partes habeant lacunosas et cauas: uel salebrosas et asperas. Ideoque desertas: et que habitari a quoque minime possint. Necessario uero euenit: ut

13
pro hominibus castra struantur et uallum ad huiusmodi longitudinem protendatur. Quamobrem ubi castra hostium breui conspexeris circūclusa uallo habita ratione loci figureq; ne contemnas: sin longius protracta: ne expaueas: quando his cognitis consilijs militaribus fretus: opportunitatem quandoq; oblatam nactus: preclarum aliquod facinus patrare et edere possis.

erum quando tibi castra ponenda sunt artes copias tuas oportet et in breue comprimas hostibus uero ad pugnam te prouocantibus: caue eduas. Quin contractius conglobatum militem continebis: quo uideri possis pre timore id facere plerunq; .x. m. peritus rerum hostis: non militari prudentia rem metitur. Sed simplici castrorum conspectu demum ratus aduersarios paucos: et exterritos pugnam penitus detrectare: contemnere incipit negligentiusq; uersari: tandem incaute passimq; de castris et munitionibus suis progreditur: perinde atq; nullus sibi obuiam sit iturus: in castris ergo hostem aggressus: audacter obsidere pergit: nec animaduertit: quot inde effundi explicariq; possint copie: qua confidentia sublatus tamq; nihil aduersi sibi accidere possit: inertior et futuri improuidus prorsus efficitur. Quamquidem occasionem si tu prudenter arripere induxeris animum. Instructas copias de repente clamore sublato per postica: perq; castrorum tuorum uarios exitus explicabis: et multifariam in hostem cursu infestus irrues: et rem fortissime geres. Sane qui his consilijs atq; artibus ductare copias scies: facile quoq; intelliges: an hostis aduersus te huiusmodi quippiam moliatur: neq; modo quid ipsi tibi agendum in hostem sit tenere debes: sed prospicere quoq; nequid tibi aduersi euemat: quibus .x. rationibus hostem decipere potes: ysdem tibi esse potest fallendi alios ratio: ut explorare facile possis an aliquod alij mali in te machinentur.

et si quando noctu uel interdiu moturus sis: siue ad opprimendum aliquod oppidum: aut arcem aut castellum: siue ad occupandum transitum: uel denique quod uis aliud clam hostibus maturandum nemini arcanum aperias: neque quo si ducturus copias quidue omnino factururus enuncies nisi forte arbitrare: nonnullis ex optimatibus rem secreto credi utiliter oportere. Porro ubi eo uentum erit: unde iam facto maturime opus esse intelliges: quid cuique agendum sit per occasionem edices atque tesseram edes: nulla quoque intermissione interiecta copiarum duces militemque plane admonebis: et quo res spectet edocebis: deinceps negotium impigre capeffes: stulti. x. inconsideratioque est: temere in uulgi consilium promere et multitudini arcanum intempestue committere improbi. xi. et qui de re publica male sentiunt: eiusmodi obseruant occasiones quas nacti in hostes confestim transfugunt: eum nuntium allaturi: unde sibi honores et premia consequi posse rentur: nec fuit unquam ullus exercitus: de quo plerasque ob causas tum liberi: tum serui in hostes hand commigrent. Vbi presertim arcanum aliquod atque seruum tractari sentiunt: uel conferendi manum et preliandi tempus aduentare animaduertunt.

ducere uero copias: seu ad pugnam capeffendam instruere ne utique debes: nisi prius sacra de more feceris. Quadere aruspices atque uates habere te oportet qui sequantur exercitum quique optandum maxime illud erit: si ipse tu contemplandi exta sacraque faciendi rationem teneas. Ut tute tibi rebusque tuis bene opportuneque consulere possis: quando ad eam perdiscendam facile institui potes.

erum si pulchre litaris et sacra uotis succedere tuis animadu teris: conuocatis optimatibus sacra ipsa ostendes: rem deinceps bono animo capeffere potes. Copiarum. x. duces quid sacra portendant reliquos commonefacient eisque spem et animum

14
erigent quando deorum immortalium monitu ductique se ad pugnam
venire intelligent. Qua opinione miles penitus animatus alacer ad que-
rit pericula obvenientia proficiscetur: quippe qui se se victoriam adeptu-
rum speret: et signa queque ostenta voces et omnia diligenter ob-
servet. Quo fit ut pulchra hec publicorum sacrorum litatio etiam
eos qui privatim per religionem merere videntur: ob sinistra deuotione
daq omnia: mirum immodum solari possit: et spem meliorem ani-
mis eorum ingenerare. Atqui si forte hostis cesis minime litares:
nec sacra procedere viderentur: manendum ibidem erit: nec quo-
quam mouendum: etiam si quippiam uehementius uideatur urgere:
quid .n. posset eo accidere peius: quod sacris et sorte ostendi
uideretur. Nempe si id quod futurum est: feliciter euenire posset
pulcherrime utique litasses: qua de re pluribus hostis cesis eodem
die imolare atque sacra facere te oportet: paruum .n. momen-
tum temporis plurimum ualet: et tum prodesse: tum obesse
facile potest: siue preoccupes occasionem rerum idoneam siue
omnino pretereas. Quidem mihi uideor celestium syderum motus
ortus item et obitus: figurarum denique inclinationes triangulorum
quadrangulorumque et dimensionum Aruspiciam per hostias at-
que exta: opposita quadam specie contemplandique ratione: designa-
re et indicare. Quare parua quedam horum momenta: differen-
te potestates atque diuinandi modi: eodem die uel potius eadem
hora ut regni potirentur nonnulli uel uicti captique in uincula
inicerentur: sepe affecerunt. Cum itaque nomini quod euenit: ut qui-
busdam sacra facientibus: quoad pugnam quidem ineundam:
res belle procedat. Sed per ipsam pugnam clades quandoque et
interitus presignetur. Idcirco necesse mihi fuit uisum non nihil
hac de re dicere.

uia scimus multas orbis et uarias esse regiones uarios locorum situs
et multiplices tractuum figuras ac formas: hoc fit ut dubium et
incertum plerumque sit quibus quisque in locis maxime preliantur et

pugnam capeſſere debeat: pleriq; .x. regionis et agri ſui noticiam
tenent: alieni ſunt ignari et rudes unde euenit: ut iam unius diei
itinere remotos hoſtes: et de industria ſcilicet exterritos: et adu-
ſariorum aduentum preſtolari non audentes: abceſſum fallentes:
imperator ignarus rerum et fugientes inſequatur atq; propen-
ſus urgeat. At ubi ad difficiles tranſitus et occluſa montibus lo-
ca: ſequendi impetu: et hoſtis opprimendi inani ſpe ſe ad ductum
iudet: ſero quidem at tandem intelligit ab hoſtibus ſe undiq; cir-
cuſeſſum: et uelut incauea quadam incluſum: occupatis iam cel-
ſioribus locis et clauſtris ac faucibus qua exitus aliquis effugiuq;
daretur precluſis: tum circūſpectans ex omni parte circūfuſū
inſultantemq; hoſtem. Vniuerſo exercitu in interitum ſeſe: et per-
niciem preceps egit: loci ipſius natura repugnandi facultate
priuatus: et deditionis dedecus deuotans: fame perire duxit
prius atq; antiquus uel ad deditionem compulſus poteſtate
aduerſarij quidquid de ſe colibuerit ſtatuendi preſtat. Quā-
obrem euſmodi hoſtium abceſſus ut ſimulacra fuge: ſuſpecti
habendi ſunt: nec cupide perſequendi locorum magis haben-
da eſt ratio et natura eorum diligenter conſpicienda.
Neducendis itaq; copiſ illud eſt maxime obſeruandum: ut
qua ingrederis: ea quoq; tibi reditus patere poſſit: et uel ab in-
greſſu deſiſtas: ſi redeundi adimmi tibi poteſt facultas: uel tibi re-
dituro proſpicias: quod hac ratione fieri poterit ſi prerupta
eminentioraq; loca et tranſitus dorſo montium uinctos: tuo
milite occupaſ: quo inde cum opus ſit tuto tibi reditus pate-
at: hec dicta ſint non modo ut hoſtem conſilio ſuperes: uerū
etiam ut ne ab eo ipſe incautus opprimare ſtudioſe provideaſ.
Pulchrum .x. eſt: ſcire hoſtem deceptum opprimere neceſſa-
rium autem ne ipſe decipiare cauere.

uiciniq; nuntiatuſ quippiam te conuenire queſuerit ſue
liber ſit ſue ſeruus: et ſue noctu ſue interdū uenerit: facile

15
admittatur: neq; modo in tabernaculum intromittatur: uerū
etiam in ipso itinere si forte obuiam uenisset accipiatur: et om-
nino siue quiescas siue comedas: siue laues: non intermittat
accessus eius differre: .n. hec et tui adeundi copiam adimere:
uel ministros habere quibus liceat te conuenire uolentibus
aditum prohibere maximarum rerum id est occasiones ni-
mirum perdere: et temporis quod est omnium primum
iacturam facere. Importuna demum ignauia rem suam
euertere: plerunq; .n. his admonitis nuncys et docti impe-
ratores ad ea paruo momento temporis uenire potuerunt:
que rebus omnibus apprimē uisa sunt profuisse.

forte e regione hostilis ualli castra tua ponere tibi necesse erit:
curare debes ut prima luce milites cibum sumant. Nam si penes
te esse animaduertaris: ut ad arbitrium cum libuerit instrue-
re aciem et ad pugnam educere possis: tum ut commodum
erit tibi cibum cuiq; sumere mandes sin autem eo discriminis
uentum esset: ut uel ob situm loci: uel ualli fosseq; infirmita-
tem uel quauis alia de causa in hostibus uideatur esse: munitiones
exire: infestum ducere agmen necessitatem deniq; tibi arma
sumendi et contra pugnandi inferre: res non erit negligenda:
quoniam diligenter curandum: ut dato signo prima luce miles tuus
cibo firmetur: nec forte preuentus ieiunus arma cogatur ar-
ripere et pugnam inire. Miles .n. mediocri cibo firmatus: non
tamen ad facietatem usq; repletus robustior atq; ualidior ad
dimicandum efficitur. Qua re neglecta: sepe pessime pugna-
tum est milite uiribus ob mediam destituto: presertim ubi p-
lium non leui certamine sed grauius toto die pacto uenit ad
exitum.

erum si quando trepidatione ulla ut fit orta: meror aliquis
milium animos occupasse uideatur: siue q; hostibus accesserit
auxilia: siue q; ulla alia de re aliorum conditio potior ac pre-

stantior possit existimari: tum maxime decet imperatorem hilaritatem atq; leticiam pre se ferre et animum in exterritum fingere. Vultus .x. faciesq; imperatoris: conformes sibi solet animos reddere militum: et similitudine sui eos afficere penitus leto namq; imperatore ad spem confestim erigitur miles: ratus nihil iam aduersi nihil periculosi impendere contra si pauidus uideatur et dolens concidunt animis protinus omne perinde. Qua de re satius nimirum est atq; magis ad prudentiam imperatoriam attinet: fronte orisq; habitu multitudini leticiam machinari et alacritatem suggerere animus q̃ merore delectos oratione et uerbis solari: plerunq; .x. orationi fides haud habetur. Q̃ pro tempore de industria potest confingi. Oris uero statum atq; fiduciam quisq; maxime intuetur et simulationem abesse ratus abacta formidine animo confirmatus. Sane utrumq; tenere optandum est: idest oratione comode cum opus est scire uti: et sese eiusmodi gerere: uti res et tempora exigere uideantur.

erum quemadmodum expedit formidolosum exercitum oratione uultuq; erigere: et spei implere. Ita quandoq; terrorem ei incutere non parum conducit: quando ignaue et segnicie deditus. Imperatori et reliquis ducibus contumaciter non obsequitur tum itaq; commemoratione periculorum: et solertie hostium mentione terrendus est: quo pacto non meticulosum tuum militem reddes: sed cautum. Vt .x. eget animus: merore delectus obientu spei bone excitandus surrigendusq; est. Ita lassius: et inertia intemperans: contrahendus terrore castigandusq; est. Quo fit plerunq;: ut meticolosi et timidi formidine posita fortes efficiantur: contra audaces confidentioresq; prudentes et cauti. Potest autem horum utrumq; euenire: ut miles tuus tum reformidet atq; metuat hostem: ut nequaq; sibi ulla in re audendum esse existimet: uel usq; adeo contemnat

16
et parum faciat: ut sibi amplius cauendum non arbitretur. Iccurro
utrumque rei te debes apte accommodare: et rationem habere rerum
ac temporum ut tibi opus sit timentem te et futuri prauidum
tum ratione tum uultu ostendas: aut impaudum et fidentem
uti profuturum intelliges.

Aulo ante congressum et pugnam quando maxime anceps fu-
turi praelij exitus: suspensum atque sollicitum militem habet expe-
riri debes ut uel clandestino quodam impetu et insidijs: uel leui
aliqua paucorum pugna: aliquem ex hostibus capias: his potissi-
mum qui desertis stationibus pro castris solent longiuscule eua-
gari: quos si conspexeris corpore esse strenuos animoque interri-
tos: euestigio: extingues: uel iunctos his trades diligentissime
asservandos: quibus hoc custodiarum negotium demandatum
est: uidebisque et a nemine eos adiri permittant: sin pauidantes
et omnino instrenuos uideris in tabernaculum tuum raptim ad-
duci iubeas: quos toruis oculis: tristi ac tetrico uultu uerbisque
minacibus: ita exterrefacias: ut supplices iam et lachrymosos atque
sibi timentes ad conspectum copiarum iubeas trahi simulque con-
cioneris ac ostendas militibus quod inertes quod abiecti quod timidi quod nul-
lus sit hostes precum quibus cum est dimicandum: quippe qui
tantopere mortem horrestant et sibi diffidant: et prouoluti
genibus tam turpiter et indecore mortis periculum deprecantur
et aduersariorum implorent misericordiam erigunt. tum ani-
mos militum necesse est: et pusillanimitate et mollicia hostium
preiudicium facere. Eiusmodi captiuorum turpi spectaculo:
si x. quod quis nondum uidit: sperat tamen quandoque magis
adducetur re uera et compensatione spei: qua timor et diffi-
cultas facile tollitur.

noniam uero multe diuersaeque sunt forme acierum et ordinum
quod sit tum armorum uarietate tum usu institutioneque mi-
litum: tum situ locorum tum aduersariorum condicione

horum omnium peritum esse imperatorem oportet: ut singulis
opportune uti possit. Que autem multiplici armature generi ad
instruendam aciem conuenire possunt: preter ea que ipsa rerum
temporumque necessitate excogitari poterunt: summam percur-
ram Equitatum itaque tuum non ut tu uoles. Sed ut tempus et sta-
tus rerum te coget dispones equites. ut tuos opposite ad equitatum
hostilem statues. Verum quoad fieri potest eo modo locabis quo
solent instrui in cornua acies ut et ad frontem et ex lateribus
spacioris loci commoditate freti expeditius possint prodire:
equestrique munere uti: nullis post se ordinatis: qui possint esse
eis impedimento. Velites autem iaculatores et fercitarios: sa-
gittarios demum ac funditores: primos in phalange locabis:
nam si pone sequentur: magis suos quam hostes male afficient: sin
medij inter ipsos statuentur irritum erit eis peculiare pugna-
di officium: quippe qui nec pedem referre comode possint ob
iaculorum pilorum ue fursum: uersus porrectionem: nec de
cursu ipse iaculati a precedentibus prepediti: multo uero minus
funditores poterunt in gyrrum torquere fundas atque tela emit-
tere circumquaque militibus obsistentibus in quos circum lato fun-
de offendens: his magis quam hostibus damno erit. Sagittarii quoque
precedentes reliquos in ipsa hostium corpora ueluti ad signum
recte imitent: sin postremi aut intermedij: fursum uersum
sagittare cogentur: quo pacto uis ipsa telorum superiora pete-
do consumetur in cassum: rursus uero dum deorsum ad ca-
pita hostium deferentur: iam remisso et inualido ictu minus
nocebunt.

¶ autem contingat pugnam his in locis committi: quorum pars
humilis et plana sit: pars collibus tumulisque insurgat: tum le-
uis armature militem maxime in aspretis atque durioribus locis
statues: rursus si campestribus locis abste occupatis: hostis emi-
nentiora optineat: huc leues milites adduces: ut qui facilius

iaculari possint: simulq; pedem referre per loca asperiora accluaq;
subire cursu expediti et strenui. Intermitatur uero aliquid per
acies interualli: ut si forte hostibus adhuc congregati atq; manum
conferere cunctantibus usu euenerit: tela militum iam emissa at-
q; atq; exhausta: esse conuerso composita atq; imperturbate agmi-
ne in subsidia et postremas partes restituantur: nam totum am-
bre exercitum et in cornu deflectere: ne utiq; tutum est quia
possint interea ab hostibus preueniri: et priusq; reliquo exercitu
coniungantur: sequestrari: rursus per densas copias arte ferri:
atq; promde in arma incidere perturbationem affert et ordines
disperdere potest: contra uelut in hostes per cornu incursiones
plurimum hostibus ipsis nocere possunt ut qui transuerso iaculari et pi-
la mittere ac promde nudas corporis partes ferire queant fundaru
deniq; ius: perniciosissimum omnium est: horum quibus uelites
ui solent: nam plumbi color: colori aereo similis est: promde olim
emissum plumbeum telum per aera fertur: latet hostiumq; corpo-
ra improviso atq; incaute petit. Illationis uero ui atq; agitatione
defricationeq; propemodum ignitum ardorisq; uehementer ferit:
penitusq; ingreditur: nec concerni potest: q; labra uulneris cue-
stigio clauduntur: et tanq; conuiuere uidentur.

¶ Si hoc genere teli et uelut ope tu quidem cares. hostis autem
maxime prestat: primos aciei tue densos confertosq; prodire iu-
beas: gestantes clipeos magnos quibus possint toto corpore tegi
reliqui uero qui hos sequuntur ordine ad ultimos usq;: sublati
supra capita clipeis: hoc pacto tantisper proficiantur: dum
intra iactum telorum ueniant: in hunc .sc. modum coniecti
nullibi ledi poterunt: emissionem telorum: sin utrisq; adest huius
modi uelut auxilium: tum tui primi iaculentur in hostes an-
teq; ad confertionem manuum ueniantur: uel post congressione
copiarum hostem transuerso adorti urgeant telis artantur: n.
et in modicum compelluntur: et infestatione missilium tumultu

tuari coguntur hostes.

1 uod se deuitare uelis ne hostis te circūueniat noli tam ob longam protendere aciem: ut omnino infirmior tenuiorq; efficiatur: quā facile possit hostis disrumpere: ac inde sibi transitum comparare: nec amplius per anfractus atq; circuitus uadere. Cum datis transitibus ac ordine tuorum disiecto adoriri eos post terga possit: quod quidem non modo cauere debes ne tibi eueniat uerū etiam querere ut hostibus ipse inferas.

et si quando tenuem atq; infirmam uideris aciem peditum: nō adeo usq; contrahas atq; in basin artes ut eam hostis facile possit amplecti et indeq; concludere minuas tantum oportet postremas partes: nec minus constituti: nouissimus. x. atq; subsidiarius miles: ita insinuationes huiusmodi hostium prohibere potest: ut hi qui in alas et cornua protenduntur: modo tu sis futurum prouidus et explicata postrema agminis parte lateribusq; promotis: utrinq; conuersum militem aduersus hostium aciem statuas: aut his mandes: qui iam ante ab hostibus circumdediti sunt terga tergis precedentium accommodent ac pugna ancipiti certent.

6 Olertis uero imperatoris erit ubi aduersum multitudinem hostium se cum paucioribus pugnaturum animaduenerit: dare operam eiusmodi loca sibi deligere uel iuxta ripas fluminis: uel sub montes et supercilia: ubi aciem instruere possit: et ipsa natura loci hostes arcere: quominus amplectantur et circūcludant aciem ipsam: pauci. x. occupatis eminentioribus et preruptis locis: cohibere facile possunt hostium impetum: molientium circūuenire pre multitudine. Qua in re non modo imperatoris prudentia et consilio opus est. Sed multo magis fortuna forte fortuna. x. plerūq; accidit: ut loca huiusmodi ere nostra adipiscamur: neq; penes imperatorem est qualem uelit sibi locorum situm efficere. Sed de presentibus meliora deligere

et que sibi usui futura sint cogitatione prospicere prudentius utique
est.
etiam solent ingentibus copiis et multitudinie freti in speciem se-
micirculi instructi prodire: rati hostes se allicere posse: ut uel
iurim congregari uelint: quo modo mouentes: sperant sensim cu-
rnatiscornibus hemicyclij et in orbem conuinctis: hostes intra oc-
cludere: contra quos non pari figura et acie est eundum: quin
partis trifariam tuis copiis: duabus partibus utramque hostium
alam aggredi debes: tertiam uero instructam & regione sinus ho-
stilis semicirculi sistere: neque promouere: hostes uero si manere loco
uoluerint in circuli forma hi presertim qui medium tenebunt
locum: nihil efficient. Quippe quibus facultas quidam agendi ade-
pta sit sin mouere inceperint: dum sese consertant de semicircu-
li fundo in rectum explicare nituntur: inuicem se comprimen-
tes dissoluent ordinem: loco. x. manentibus his qui per reflexa
latera tamquam in cornua dispositi sunt: atque pugnantibus semicir-
culus ipse ne utique poterit in rectum deduci: soluto itaque ordine:
turbatos iam triaria illa parte inuadere: et ex sinu curuato
tumultuarie mouentes adoriri debes. Verum si hostis in con-
uexo imotus prester e contra leuis armature milites atque iacula-
tores locabis: qui telorum in eos obruant: adhec si transversa
acie totis uiribus utrumque hostes aggredieris: et aduersus hanc
semicircularis apparatus figuram moueris: nequaquam erraueris:
hostes. x. prohibiti diu tecum omnibus copiis congregari in singu-
los partientur: et hi tantum qui per latera dispositi sunt: primi
pugnam uire cogentur: ob transversum copiarum tuarum
atque obliquum in eos impetum.
eterum uere erit inutile: ut instructa prius quandoque tamquam ad
pugnam acie: deinde quasi exterritus pedem referas: ordine
que seruato similem fuge recessum similes: rursus ad insequentes
conuersus manum conseras nonnumquam. x. opinati hostes aduersarios

exercitum pauescentem fugam cepisse pregaudio insultant soluto ordine: et certatim incumbunt: ac alij alios preuenire contendunt contra quos conuersum pugnare: citra periculum est: et ipsa sistendi fiducia preter spem hostium eueniens: trepidantes hostes ac dissipatos in fugam uertere poterit: tametsi paulo ante insolenter insequerentur.

ab eis item oportet selectos aliquot milites qui extra acies instructi: tamquam triarii laborantibus opem atque subsidium prestent: et de quibus auxilium ubi usus sit depromere facile possis magnopere. & prodesse possunt: si fessis accedant integri: quippe qui et laborantibus tuis succurrere commode possint: et hostibus iam solutionibus et debilitatis: recentes ipsi uigentesque ualide ingruere.

Illud quoque non fuerit ab re: quoniam admodum utile: si quanto tibi uidebitur spacio et copijs tuis selegeris aliquot: qui clam hostibus sese alicubi occultent: quibus precipias: ubi instructa acie prelium intieris: dato a speculatoribus signo: excitati propere moueant. Quod tum maxime faciendum erit: cum auxilium expectatum uisum est in tempore non uenisse: nata. & hostes id esse militum: quos auxilio tibi futuros prestolabare: forte tuis adhuc mouentibus et prius quam in reliquum exercitum se immisceant: ipsi uertentur in fugam: non tot quot reuera sunt eos existimantes sed longe plures: praesertim quando si in ipso rerum discrimine non expectati appareant hostes imperitos rerum terre re solent: et animis pauorem inijcere timent. & nequid eis eueniat perius ac proinde formidolosi opperuntur euentum rerum: eperitina quoque in hostes post terga irruptio: formidolosissima et efficacissima omnium est. Quando rem si fieri potest: mittenda est noctu manus aliqua militum: qui transuerso itinere pretereant hostes: sequi per insidias post eos collocent: collatis autem signis iamque inito prelio ipsi citatim ex insidijs nominissimum

17
hostium agmen adorantur: qui undiq; circumuenti: etiam si qua spes
salutis eis reliqua esset: minime se fuge commutare audebunt: quippe
qui nec referre gradum: nec ante ferri commode queant: aduer-
sarijs undiq; urgentibus.

nualescente pugna: et cunctis utrimq; rem strenue gerentibus: ob-
equitando tuos horrere simulq; inclames si forte in dextro cornu
es: leui cornu aciem uincere hostemq; profligatum: sin in leuo
es dexteram aciem tuorum uincere dices: siue res ita habeat siue
non. Mendacio. x. uti ubi ingens pugna exorta est: non erit ab-
re. Preterea si imperator hostium: seu rex sit: paulo remotius uer-
satur: siue in altero cornu: siue inter mediam aciem: uoce sub-
lata cecidisse eum affirmes. Ita ut id etiam hostes ipsi audiant:
quo nuntio accepto tui alacriores duplicatis animis rem gerent:
hostium animi deycientur: simulq; desperatione adducti in fu-
gam se uertent: hec ratio p̄erūq; profuit. Id est ut simul et ho-
stes fallas: his quidem perniciofa illis autem salutaria falso enū-
cians.

Apientis quoq; imperatoris est: fratres cum fratribus: et cum
amicis amicos ordine iuxta locare: quando. x. ante oculos is
in discrimine adductus uidetur: quem ipsi amamus studio-
sius propugnemus eum quouis periculo posthabito amore im-
pulsū necesse est: ceterum eum qui se amantem defendi uidet
pudor ilico subit uereaturq; nec ubi uicem amoris rependere spon-
te negligere uideri possit: proinde suppudet se eum qui de se
optime promereatur destituere et ad fugam turpiusculē uerti.
issa quoq; tessere atq; signa: prefectis copiarum et ducibus p̄-
mo dari debent. Singulos. x. adire et cuiq; huiusmodi impe-
rare rudis et admodum imperiti imperatoris est propterea
q; dum imperata singulis dantur tempus absurmitur: tūm-
tusq; interea oritur: cunctis uicissim rogantibus et cuius-
modi sint imperata scire queritantibus accedit preterea

q̄ nōnulli addunt aliquid imperatis uel ob ignorantiam detra-
bunt. Quamobrem ducibus atq; prefectis primo dari imperata
oportet: illos deinde referre his qui sibi cōmissi sunt: et illis or-
dine reliquis: et hoc quidem pacto ad ultimos quosq; signa
atq; imperata deducere. Non .x. modo celeriter: uerum etiā
composite et quiete ad omnes demandabunt. Id quod pari
ratione signis per ignem dandis seruari solet prima .x. face
sublata: secundus signo accepto idem ad tertium edit: ad
quartum tertius: et ille ad quintum: quintus quoq; ad sex-
tum: et ad unum uicibus paribus omnes: ut breui tempore
per longas intercapedines: signum a primo acceptum ad ex-
tremum ordine et imperturbate peruenerit.

Ignem quoq; illud quod tertio loco post imperata et tesserā
dari debet: ne uoce edatur: sed uel gestu corporis: uel nutu
capitis uel manus motu uel armorum collisione uel haste uer-
sione uel deniq; hēsis uibratione: ne forte concitato tumultu
non solum tessere excipiente miles intendat: sed etiam si-
gno: tesseram .x. hostes quoq; possent cuiusmodi sit accipere
quam crebro dari audire possunt: signum uero preterq̄ q̄ ho-
ste clam dari potest: etiam maxime conducere uidetur ad
cognitionem alienigenarum: qui diuersa lingua uobiscum
sociali iure deuincti sunt et una militant: qui cum nec ipsi
dicere: nec alijs dicentibus alienam linguam intelligere que-
ant: edicione signi discernere poterunt: quid sociale et paca-
tum: quid uero hostile sit quequidem dari distribuiq; debet
non iam pugnaturis: et per acies instruendas ad incertas uo-
ces tumultuantibus: sed multo ante per oculum et quietem.
andabis quoq; militi tuo: ut tum insecutiones tum recessus or-
dine faciat: nam siue male preliati: retrorsum uersi: manus
ledentur: quiq; quos hostis non fusos passim neq; palantes sin-
gulos opprimere quibit: siue uictores hostem fūsum fugatūq;

20
insequuntur: pessime eum afficient et ualidius oppriment: turma-
tim confertimq; procedendo adde et tutius: plerūq; .x. ubi ho-
stis fugiens aduersarios post terga uidet passim et nullo ordi-
ne ferri uno consensu redactus in aciem retroq; conuersus
impetu facto acriter insectatur. Quocirca nihil existimes me-
lius nihil salutarius nihil tutius q̄ ordinem seruare et loco
persistere rursus nihil periculosius atq; perniciosius: q̄ ordinē
dissoluere atq; deferere locum.

ut tibi cure fulgentem atq; armis illustrem exercitū ducere:
quod facile factū tibi erit: hortanti milites enses acuire: galeas
thoraces et reliquam armaturam abstergere. Nitōr .x. ac ful-
gor armorum formidolosum recludit acierum aspectum et in-
gentem terrorem ingerit hostibus: atq; animos eorum con-
turbat.

roducas insuper agmen: tum uociferatione: tum clamore quā-
doq; et cursu: eiusmodi .x. facies rerum clamores strepitusq;
armorum: clangorq; tubarum mirifice stupefacit atq; exter-
ritat hostium animos.

bi proxime uentum est ut mox cum hoste conseras manum:
paulo ante milites tui strictos enses: sublimes aduerso sole qua-
tiant crebro: absterfi .x. enses lucidiq; mucrones: uicissitudi-
ne splendoris ad relucentes radios et micantem solem: fulgur
quoddam terribile belli ostentant. Que et si hostis pariter
pre se ferre uidebitur: respondenter tamen ydem tu eum
terrere debebis sin minus ille. at tu eum preterrefacias ne-
cesse erit.

instructis appanatisq; utrinq; ad pugnam copiis: non statim
monere debes: studio scilicet preripiente pugne: continere
autem interea te propter nullum: dum apparatus omne
conspicias hostium quot cuiusmodi quoq; sint: quibus deniq;
in locis dispositi hac et .x. ratione comodius rebus tuis consulere

poteris: quos quibus opponas quem in modum copias tuas statuas
atq; disponas: ut optimum ducet medicum: qui exploratis prius
atq; cognitis morbi causis: deinceps remedia affert: ordinabis
vero tu tuas copias uti maxime rebus tuis conducere intellexe-
ris: sepe .x. cogitur imperator: conspecto hostium apparatu
ad armaturam eorum: ad gentes ad mores hominum suas quo-
q; parare atq; instruere copias.

hostis equitatu preualet: et tibi commoditas forte datur:
delige aspera loca: angusta summontana: et per que eque fa-
cile uadere nequeat: sin id haud datur pugnando tantisper
promoueas: quoad aptos tibi et idoneos nanciscare locos: q
rei tue congruere possint: intra uero munitiones dimitte
qui castris et impedimentis presidio sint ne animaduersa
solitudine: hostis militem mutet: qui castra desertis occupet
et impedimenta queq; diripiat.

leriq; imperatores munitiones suas demoliuntur aut truciunt
fluuios: uel deniq; precipicia atq; rupes pone consulto relinquunt:
ut scilicet milites perstando aduersarium superent: et uicto-
ria potiantur: aut funditus pereant: ut pote quibus euaden-
di facultas siquidem ad fugam inspexerint omnino erepta
sit: hos equidem: nec laudare satis nec contra uituperare pos-
sum: periculose .x. consulto rem gerere: audacie magisq; con-
siliy est: et ad fortunam potius q; ad iudicium ipse retulerim:
ubi .x. alterutrum aggrediare necesse est: ut pugnando ui-
ribus omnibus: uel uictor euadas: uel uictus omnibus euer-
tare: quonam modo uel uictoriam prudentie: uel calamita-
tem et cladem electioni atq; iudicio recte ascripserim. Mi-
litibus et .x. quibusdam honoris atq; glorie studio pericu-
lose certare permittendum quandoq; puto. Q. si fortuer se-
cerint: haud mediocrem utilitatem rei p^uce sunt allaturi
sin infelicitate preliati sint: non ingentem inuecturi calami-

21
tatem. Vniuersis autem copiis. Incerta dubiaque fortuna: et in
cipiti contentione euentu iacere aleam minime probo. Illi uero
mihi uidentur errare maxime: qui in hanc conditionem pugna
re uolunt: ut si uicerint: parum hostibus nocuisse uideri pos
sint: sin superati ipsi uictique sint: maxime sint rebus omnibus
offuturi: et nihilo setius eiusmodi abuti stragem atibus non
desistunt. Atqui si exploratum iam est: et pro comperto habe
ri potest: calamitatem consecuturum nisi periculose certaris: et
hostem funditus periturum: si semel deuictus sit: tum non mihi
uiderentur errare: qui fugiendi facultatem militi suo preclude
rent satis est de re incerta audendo: non modo calamitatem
auertere: uerumetiam ut hostes male afficias querere: quod ignaui
ter et merter quietem agere ubi certior esse possis: si nihil ausus
sis: rem tuam penitus perituram esse.

et non modo in eiusmodi locis: ubi nulla sit certa fugientibus
salus: erum ubique et quacumque pugnandi conditione: milites
admonere tuos et omnibus rationibus edocere debes: manife
stum ac certum interitum his impendere qui fugiunt: quan
do hostibus liberum est insecutioni insistere et nemine pro
hibente ad commodum possunt aduersarios fugatos ac fusos
male afficere mortem uero atque perniciem incertam his esse
qui pugnando perstant et se tuentur: quibus si persuaseris: in
re gerenda. eos qui fuge se dent proculdubio perituros: qui
autem perstant gloriose denique morituros esse: calamitatem
quoque hos consequi qui deserant locum: non eos qui seruent
ordinem: his profecto in ipsis periculis fortissimis uteris. Optan
dum itaque est militem tuum hoc pacto se persuasum affectumque
tibi dare qui sic animati penitusque affecti sunt uel consu
matas adipiscantur uictorias: uel in paruas incurrunt cala
mitates.

Xlogita uero in ipso discrimine pugne consilia et repugnandi

aduersariorum consilijs ex tempore adiuuente rationes: amplius
rem nimirum gloriam admirationem imperatoribus et discipli-
nam rei militaris exacte tenentibus peperere: quod ea que presump-
tione et coniectura ante copiarum congressum exquisita es-
se uidentur: que singula significare et de singulis precepta
tradere: haud facile est ut. x. gubernatores paratis omnibus
ordineque dispositis que nauigandi dictat: e portu deinceps
in pelagus soluunt. Verum si qua forte tempestas exoritur
non quod ipsi uolunt sed quod facere coguntur exequi mul-
taque fidentius audere uidentur: atque urgentibus undique peri-
culis fortiter consilia sua opponunt: non tam memoria disci-
plinaque nauigandi: quam ex temporaneis si que apparent occasioni-
bus usi: ita etiam imperatorem facere oportet copias ita or-
dinet: ita instruat atque disponat: prout usui sibi et rebus suis
futurum animaduertit: at ubi tempestas belli ac moles in-
gruat: quando multa ui quadam frangi et immutari solent
atque uaria adduci rerum discrimina: tum ad faciem prese-
ntium rerum et ante oculos obuersantium ex temporanea per oc-
casionem conquirat consilia rationesque: ut fortune necessitas magis
quam disciplina et memoria ipsa suggesserit.
Imperatorem ipsum consulte magis et caute: quam audacter certare
oportet: uel omnino potius abstinere pugna. Non. x. tantope-
re pugnando prodesse rei publicae poterit: etiam si inexuperabile
quadam afferat fortitudinem: quam obesse penitus si cadat: pru-
dentia. x. animi quam uiribus ac robore corporis magis prestare
debet. Quia strenuitate et uiribus corporis magis etiam mi-
les potest grande aliquod edere facinus: prudentia uero atque
prouidentia ui: et deliberando rei publicae opportune consulere
imperatorem decet imprimis preterea neminem. Si. x. gu-
bernator omissis clauo gubernaculisque relictis: ea que ad nauis
attinent ipse faciat: id uidetur committere: unde pessimum na-

22
nis detur. Idem imperator committit: qui pretermisso consulendi
officio: et rebus omnibus prouidendi: ad militaria usq; descendit
minima. Maiorum. &c. dignitateq; prestantium temeraria negligē-
tia: irrita auxilia: queq; facit quibus incolumitas rerum neces-
sario sustentatur. Eiusmodi imperatori par uideri equidem arbi-
tror: nullo prorsus interiecto discrimine: una rem p^{am} euer-
tere: cum ipse ceciderit: nec salutem eius se extincto cuiq;
cure futurum hunc rectius quis culpet ut ineptum imperato-
rem: q̄ laudet ut fortem: qui &c. consilio et prudentia impera-
torem gessit: felicitate suis auspicijs consecuta contentus: iure
gloriabitur. Contra qui adeo insolens atq; cupidus est: ut ni-
hil opere precium patrum ab se posse credat: nisi manum ipse
cum hostibus conserat: is non modo non fortis uerum audax
quoq; et temerarius est. Quocirco in uulgus ferat pre se studio
contemnendi cuiusuis periculi ex animo duci: quo militem ani-
met et ad res capeffendas promptum alacremq; reddat: cer-
tet autem ipse caute et mortem quidem despiciat: atq; malit
uita priuari q̄ calamitate ulla accepta turpiscule superesse.
Saluis autem rebus saluo exercitu: uite quoq; sue prospiciat
sepe. &c. rem feliciter gestam imperatoris mors interueniens
minuit: ubi. &c. hi qui male preliati sunt: hostem imperatore
destitutum acceperunt: instauratis animis insultarunt e di-
uerso hi merore affecti animos deiecerunt: qui et si feliciter
preliati sunt: desiderio tamen imperatoris elanguerunt.
Imperatorem id quoq; imprimis attinet: dum pugnatur: ob-
equitare aciem: preliantibus se ostendere eos qui fortiter rem
gerunt laudare trepidantibus ferre opem: supplere defectus:
si qua usus est deducere copias: tempora obseruare: occasio-
nes preripere: futura conycere: receptum cum iubere:
euocatis e pugna militibus: dys immortalibus sacra faciat: sup-
plicationes decernat pompas agat: ut pro tempore uti libebit

pollicitus grato animo redituum: que rite post bellum confectū
et paratam uictoriam exolui fas sit deinceps honoribus mune-
risq; eos donet: quos probe rem nauasse acceperit: et de morte
benigne atq; liberaliter prosequatur. Ignauos autem et inertes pe-
na ignominiaq; afficiat: honores uero eiusmodi fortibus habeat:
qui patrijs moribus sunt probati preterea que ex ipso debent pro-
ficisci imperatore munera: hec sunt: armature: insignia, spolia,
decurie, centurie, prefecture, ducatus alij quoq; eiusmodi magi-
stratus. Verum prestantioribus uiris et magistratus gerentibus:
ampliores haberi debent honores priuatis autem decernantur
minores: hec et si liberaliter et benigne pro meritis cuiusq; dari
consueuerunt: irritamenta preterea ad uirtutem sunt: ceteris
qui huiusmodi honorum sunt cupidi.

bi uero bonis premia pro meritis rependuntur malorum autē
supplicia nequaq; dissimulantur. Uniuersum exercitum optima
spe affici est necesse: alij x. timentes penarum peccatis abstinēt:
alij honorum studio ducti: amplectuntur uirtutem.

ictoria uero potius aliqua: non modo singulis militibus uiri-
am dare premia rei bene ab se geste debebis. Verum etiam
uniuerso exercitui laborum suorum fructum aliquem ex ho-
stibus elargiri benigne: permittes quoq; militi castrorum impedi-
mentorum et oppidorum si qua uire belli in tuam uenerint po-
testatem: direptiones urbium deniq; preterq; si forte de eis con-
sultus quicq; foret deliberandum hoc x. rebus omnibus uehe-
menter conducat: presertim si bellum nondum confectum cō-
sumatumq; est: eiusmodi namq; emolumentis atq; compendijs
penitus allectus miles: promptiorem se animatioremq; ceteris
in rebus prestabit ni putes: uenaticas quidem canes sanguine in-
testinisq; capte fere illecebrari a uenatoribus utile esse. Victori
autem militi deuictorum bona in predam dari non expedire:
Iripiendi autem potestatem militi tuo nec semper nec aduersus

omnis passim concedes: corpora uero minime in direptionem
uenire permittes que abste uenundentur: siquidem pecunia publi-
ce opus est: et ingenti sumptu. Quia in re quaecumque uel agi uel fer-
ri possunt: ad te conuehi palam edices: optime. et tu constituere
poteris temporum atque rerum habita ratione an cunctam pre-
dam retinere an partem: an denique nihil debeas: non enim esse est
in bello gerendo erarium publice pecunia abundare et emolu-
mentis in dies obuenientibus militem fraudare quando preser-
tim ob deuictorum opes et locorum felicitatem emolumenta mi-
liti largius et benignius impartiri possunt.

Aptius uero bello adhuc stante: ne occidito presertim eos ad-
uersus quos bellum primo susceptum est etiam si forsitan uide-
rentur socij occidendi: minime autem omnium hos interimere
debes: qui auctoritate apud hostes prestant et illustres insignesque
gloria sunt recordatus incerte fortune atque uarie et mutabilis
fortis: que plerumque amat rebus feliciter gestis inuidere et compa-
rate glorie obtrectare: commutare autem potes et ipsi redutis: siue
oppido aliquo potiri: siue amicos captos redimere: quorum tibi
ingens sit desiderium. Verum huiusmodi commutationem hosti-
bus recusantibus uere tamen pariter ulcisceris illorum iniuriam.
Xanclatis demum periculis et permagna rerum discrimina
uictoria parata extruantur militibus tuis epule decernantur
discubendi ordine loci. Instituantur ludi et laborum permit-
tantur laxamenta atque remissiones ut explorato iam uictorie
exitu: et his cognitis quibus per uictoriam frui liceat: equa-
miniter tollerare discant difficultates et discrimina belli.
rospectandum deinceps erit tibi et uehementer curandum
ut desideratis exequi magnifice exoluantur: ne tempus ul-
lum aut horam aut locum aut periculum euasiberis siue
uiceris ipse: siue uictus superatusque sis: nam ut prius mortuis
iuxta exequi: et per religionem rite inferias agere. Ita magno

pere utile superstitiis. et omnino necessaria res est pietatem
hanc erga defunctos tuam ad uiuos ostendere: quisq. maxime
de se iudicat et uaticinatur atq. rem egerrime fert tanq. se
pultura cariturus si pugnando ceciderit: ubi animaduertat
ante oculos iacere cadauera: et prope per contumeliam et co
temptum imperatoris: busto et humatione priuari.

Iquam uero uero pugnando calamitatem acceperis: obseruabis
diligenter occasionem nancisci ulciscende cladis atq. delendi
dedecoris hoc maxime solaturus milites tuos: qui tibi reliqui sal
uiq. sunt: solent. n. plerunq. qui uictoria nuper potiti sunt: ne
gligenter dissolui et incautius rem suam tueri: qui. n. hostes in
uis contemnit. Is pariter se meritem et incautum efficit. Quam
obrem plerunq. felix rerum successus magis nocuit: q. accepta cla
dis: qui. n. aduersante fortuna semel lapsus est: euentu iam edo
ctus atq. erroris admonitus: deinceps cautior degit: contra
ne scit modeste se continere in rerum prosperitate: qui non
dum est expertus aduersa nec si uincat is eandem affert p
udentiam nequid detrimenti faciat: quippe qui insolenter
negligit: quam utiq. attulisset: ut hostes incautos atq. segnes
malis afficeret: timere. n. opus sit et tempus hoc postulet:
providentis sibi caute est: contemnere uero omnia et abre
pari facere: audacis quidem sed eius qui se cuius inuicem ac
cipiende opportunum et habilem reddat.

I inducias pactus es. caue interea in hostem irrumplas: nec
propterea tu ipse incautus sis. Sed quoad hostes: ita quietem
agas ut in pace: quoad te uero ita tibi prospicias nequid ac
cipias aduersi tanq. si bellum gereres par. n. est induciarum
tempore: nec priorem quicq. preter uis fasq. hosti inferre:
nec incompositum te omnino et mermem esse: quin pre te
feras tibi cauere et hostium insidias simultatenuq. suspicari
latent. n. incerti sunt eorum: quibus cum fedus percussis

24
sensus. Quamobrem in te ratum id esto: nullam uelle te inferre
iniuriam ad uisurandum per fedus ad actum: hostibus autē
nolle credere ob perfidiam. Quo pacto cautus simul prouidus
q̄ uideberis: qui ne uolentibus quidem hostibus fedus frangere
inuadendi tui occasionem reliqueris.

in uero ultionem iniurie quam accepturi forte sunt: ad deos
imortales reijciunt: hi tamen si pie sentire non tamen in tuto
rem suam locare mihi uidentur stultum. x. admodum et ab-
surdum est: propterea abste pericula non propulsare et tibi
minus prospicere q̄ speres perfidie et fracti federis penas eos da-
tuos: qui te irreligiose damno malisq̄ affecerint: haud secus
atq̄ si tibi salus incolumitasq̄ reditura sit simul atq̄ hostes pena
affecti sunt: quando presertim licet tibi rebus tuis saluis impie-
tatem hostium experiri et deprehendere: quo pacto tu quidē
insidys petitus perfidēq̄ tentatus haud lederis hostis uero im-
pulsus arguetur esse. Jam te lesurus si potuisset.

Iuramentis que sponte tibi concesserint et per deditionem in po-
testatem uenerint tuam humaniter et clementer usus allicies
reliquas: spe. x. eadem que ceteri consequendi adducti facile
se se dedunt. Qui. x. simul atq̄ potatus est urbium: acerbum
se et difficilem exhibet: diripiendo trucidando lacerando
ne ceteras urbes ab alienat: et sibi bellum difficile et uictoriā
insperatam reddit: quisq̄. x. maxime ubi uictorem inexora-
bilem fore et iracundum inuictos exploratum compertumq̄
habet: quous agere patiens mauult q̄ ultro se dedere: nihil
n. tam animos generositatis simpliet: q̄ timor impudentis mali:
quod quisq̄ si cedat se perlaturum intelligit: credita quoq̄
calamitas euentura: si quis se suaq̄ sponte prodiderit ingente
solet animus cupiditatem repugnandi inferere: aduersus autē
desperantes periculosa atq̄ difficilis est omnis experiundi con-
tentio: qui uero nihil humanius et leuius sibi futurum ex de-

ditione sperare possunt: que si pugnando insperati essent: queuis
maluit pati contra pugnando. Unde imperatoribus stultis pro
fecto et efferatis diuturne urbium obsidiones efficiuntur: nō
nulle etiam irritae et infectae nec minus periculose atq; fallaces.
Iis qui tibi rem aliquam per prodicionem nauassent promissa
et fidem seruare debes: non tam propter eos: qui pro his qui
futuri sunt: ut intelligant eis deberi gratiam: qui partes
tuas amplecti maluerint et se facilius ad eiusmodi benefi
cia uertunt: qui .x. proditoribus largitur: magis ipse bene
ficium accipit q̄ dat. Quocirco ad referendam gratiam
huic generi hominum promptior sis: quippe qui non ultor
prodire urbis: sed tue patrie imperator constitutus sis.
Ad irruptiones autem et per prodicionem nocturnas hostiū
opprimendorum occasiones: non omnino rudem et imperi
tum te esse oportet cursus motusq; syderum: plerūq; .n. hor
ignoratione irrita factas sunt insidiari uolentiū consilia.
Quandoq; .x. forte aliquis proditor: tertiam seu quartam uel
quotāuis tecum constituit horam noctis: quam uidelicet
idoneam arbitratus sit: uel ad referendum portas uel aliq̄
interimendum ex custodibus urbis: uel deniq; presidium
aliquod hostium ex improviso opprimendum. Ignorata
denique hora iam constituta in alterutro peccetur necesse
est: uel citius q̄ oporteat accedendo: et inde prius q̄ pro
ditor rem curauerit ab hoste deprehendaris: uel prohibea
ris id consequi quod molim uideris: seu si serius prestituto
tempore uenias proditoris comprehendendi perueniendiq;
causam des: et tunc tibi impedimento sis: quo minus rem ef
ficias. Quasobres te oportet cogitatione conycere et diligen
ter considerare quid itineris quo spacio temporis tibi exe
quendum sit: deinceps meatus syderum contemplando
quid exegeris iam itineris: quid reliquum sit tecum exacte

25
computes: ut nec citius nec serius equo ad ipsam prestituti
temporis horam presto sis: et priusq̃ hostis te aduentare in-
telligat: ipse iam intra menia sis.

erum si interdum urbem seu oppidum aliquod per proditionem
capturus moueas necesse sit: per ipsam tempus profectionis
aliquot premittes equites: qui quotquot offenderint in uia
comprehendant ne quis ex agro cursu in urbem ueniens:
copias tuas iam irrupturas enunciet: quin de repente incau-
tis improuisisq; hostibus ipse instructa acie appareas: ubi uero
subito in eos nihil huiusmodi nec suspicantes quidem irrueris:
etiam si per proditionem res agenda non sit. ex edicto certa-
dum erit tibi pro uiribus: nulla intermissione interiecta: et
q̃ maxime properandum: ut hostem preuenias: siue castello
siue castris: siue urbi deniq; admonendum est: tum presertim
cum paucis pre es copys et hostili manu inferioribus repenti-
ni et inexpectati impetus: q̃ preter opinionem eueniunt:
magnopere solent hostem mouere etiam si uiribus superior
sit: nam conspectis irrumptentium copys et deliberandi spa-
cio sumpto: recuperatis animis contemnere iam incipiunt
et rem fidentius gerere. Quo fit ut plerūq; primi impetus et
rei gerende incia formidolosiora uideri soleant: q̃ tardiusca-
le et per moras procedas. Quamobrem usu plerisq; euenit: ut
subitatio et festino impetu: hostem iam exterritum trepi-
dantemq; facile coegerint: ut uel se sponte subiceret: uel
etiam inuitus imperata admitteret.

¶ In obsidendis urbibus: imperatoris maxime uirtus deside-
ratur: militaris quoq; astus: et machinamentorum apparatus
requiritur: prospicere autem tibi debes: ne ubi incautiores
te ipsi quos obsides opprimant et .x. qui se obsessos uident q̃ qd
mali sibi ingruat si neglexerint intelligunt et sibi accura-
tus cauent: obseruantq; qua obsessorem ledere possint: q̃p

pe qui citra periculum se esse existimans: aliquid eorum que
proposuerat agit cum uult: qui autem in periculo se putat
constitutum esse: occasionem obseruat: quam nactus preue
nire contendit et aduersum hostem patrare aliquid. Quamob
rem oportet obsessorem fossa et uallo stationibus etiam presi
dijs quoq; castra sua munire: propterea q̄ quidquid ipse pa
ret: quidue facturum sit hostis e muris uidet: contra y quos
tu obsides murorum obtentu tecti: ex improviso plerumq;
effusi explicatiq; per portas: uel opera et machinamenta tua
incendere: uel milites tuos opprimere: uel quidquid eis in ma
nus uenerit perficere possunt. Que minime aggredientur:
si propter portas tam magnas, q̄ paruas qua exitus de urbe
pateat: manum aliquam statueris militum qui eiusmodi repen
tinas irruptiones incursionesq; arcere possint: alioquin poterunt
occultis irruptionibus hoc sepe tentare.

Axime autem tibi usui erit: se quecūq; tentare uolueris no
ctu aggrediare: formidolosior. n. res ipsa uideri solet y ad
uersus quos muta est propter tenebras si noctu geratur: pro
pterea q̄ quid fiat discerni non potest: quo fit ut atrocior
sit suspicio maioremq; trepidationem animus concitet: q̄ si
res cerni posset: unde motus quidam oruntur atq; tumult
us et mentis compos esse potest nemo: quin pleraq; fieri di
cunt. que minime facit hostis: cum per noctem intelligi
satis nequeat: qua instet ratione quibusue scalis: quid mo
liatur: discurretur uero passim huc atq; illuc: et ubiq; con
citantur clamores trepidationes: atq; turbulentissimi motus
timor. n. futurorum fallax uates: que in suspicionem ueni
unt: hec ipsa futura esse uaticinatur: et quidquid noctu
agas tametsi paruum sit horrendum his uideri potest quos
obsides. nullus. n. dicit quod uidet sed quisq; maxime qd
audit propter tenebras refert: et sicunde unus et item alter

26

murum ascendisse ex hostibus apparuerit: uniuersas iam copias
muros occupasse iuti: in fugam uersi prius propugnaculisq; de
sertis abeunt.

Tsi opus aliquod manu perpropere expediri uis: prius omni
um tu manum affer: uulgi. x. non tam minus compellitur quod
uis agere: q̃ uerecundia reuerentiaq; maiorum mouetur: ubi
uero singuli imperatorem uiderint primum omnium operi ma
iorem industriamq; afferre: tum properandum esse intelligunt
et cessare eos suppudet: detrectare quoq; timent nec iam quasi
seruus imperio miles subditus egre affectus. Sed tanq; ad equam
functionem laborum uocatus: pudore adductus uenit.

uoniam multa atq; uaria sunt tormenta bellica: et ad quatuordecas
euertendasq; urbes diuersa machinamenta: tu non his omnibus:
sed quibus comode possis uteris. Non. x. est in me nunc singu
la precipiendo referre: quibus uidelicet usus sit. Arietibus inq;
testudinibus: uineis: turribus: ballistis: pontibus: alijsq; id genus
operibus et machinamentis: fortunarium. x. opum: uiriūq;
belligerantium eiusmodi sunt: artificy quoq; opificum et archi
tectorum: atq; ad ea construenda affabre ingenij et solentie:
Sed quod ad imperatoris prudentiam in prius atinet: illud
mibi uidetur esse: unam aliquam potissimum urbis seu oppi
di partem deligere: cui opera et machinamenta admoueat.
Non. x. facile possis totam ciuitatem ambire: et omnes eius par
tes tormentis atq; operibus aggredi nisi forte paruum et an
gustum oppidum sit: partitis igitur multifariam: ordineq;
dispositis tuis copys: reliquas urbis partes oppugnare: et mu
ris scalas afferre iubebis: et undiq; ciues oppugnari se senti
ant: et huiusmodi rei difficultate tentari: nec satis consti
tuere possint: cui potissimum urbis parti succurrere debeāt:
sue. x. neglectis reliquis partibus: ei tantum intenderint: cui
tormenta admodum sint: milites ad scalas dispositi: nemine pro

hibente: facile muros ascendunt: siue partiti per omnes partes
opem quisque pro virili afferre constituerint: illi qui contra ma-
chinamentorum et operum vim oppositi erunt: tantam mo-
lem pugne: urgentemque vehementius martem sustinere atque
depellere pre paucitate nequibunt. Quamobrem erit opere
precum plures partes urbis pre te ferre aggredi uelle: ut
diuerso apparatu uariisque oppugnandi genere: vires civium
atque consilia distrahas: atque animos distingere possis et huc
atque illuc rapere et diuertere. Interea tu facilius illac ubi
summa ope rixus intentusque sis: civitatem opprimes et uti
corpus aliquod occupabis.

erum si properes: et mature oppidum aliquod aut urbem
aut castra et vallum expugnare contendas animaduertas
autem iam tuos milites labore affectos defatigari: neque rei
tue expediat negocium intermittere: et militem remouere
a pugna: partim tum oportebit in ordines tuas copias habi-
ta ratione copiarum numeri atque amplitudinis urbis: tum
prima vigilia incipiens equo prestatu pugnandi tempore: una
instructa acie pari spatio rem gerendam iubis: ei succedet
itaque altera et tertia illi: quartaque et quinta vicissim si tot
opus sit. Interea uero dum una pugnant acie: relique quie-
tem agant: et somnum capiant: nocte tandem exacta prima
luce ordinem repetas: negociumque per partitas acies vicibus
distributum ad orbem continuetur. Qua ratione utrumque se-
quetur: ut die noctique sine ulla intermissione pugnatur: et
fessis integri vicissitudinaria refocillari quiete succedant.
Nec arbitretur aliquis obsessos cives eodem uti posse consilio:
eodemque dispositos ordine: quod quod multi sunt pari ratione et
vice imperturbate inelaborateque repugnare: quisquam. non ut
se in discriminis constitutum intelligit: et si copia indulgen-
di somno prestari uidetur: haud inducit animum: quippe

qui ingruentis periculi animaduersione iugulare compellitur: tãq̃
ciuitate peritura interea dum somno sese et quieti dedat.

Tunc fortassis quispiam. Quid imperitorem ne ipsum ex ada-
mante uel chalybe conflatum fabricatumq; putas: ut omnibus
in rebus que uniuerso exercitui per intermissiones alternis uici-
bus impartuntur: solus perpetuo uigilet: et nũq̃ quieti concedat:
non equidem id ab eo efflagito: sed quieti interdum se dare som-
numq; capere non impedio: modo id modice fiat et somnus
breuis sumatur. Atq; interea aliquis ex fidelissimis et fortissimis:
quiue exstimatione secundas imperij partes obtineat: deligatur
et rei cuncte preficiatur.

Uandq; ille urbium partes que rupe quadam et precipicio
uel aliter natura munite sunt: maiorem occasionem oppugna-
toribus urbis potiunde uise sunt prestuisse: q̃ illa menia quibus
arte et manu robur et munimen est adiectum et propterea
inualidiora habentur: solent. n. que sunt natura munita negli-
gentius custodiri: nullis excubis militum: nullis uel paruis ui-
gilis omnino adhibitis. Quo loco solers imperator: eiusmodi:
fretus occasione excogitare poterit quid sit faciundum: in-
ducetq; aliquot eorum qui audaciores sunt tum premys tum
etiam pollicitationibus: ut per ipsam loci difficultatem scalis
sui alioquin ascendere tentent quod si forte ascenderint et in-
tra muros clam uenerint portam aliquam urbis magnam uel
paruam occupent: et aperire pandereq; contendat. Magno
pere autem huc rei profuerit: si quo pacto tubicinem aliquem
foris per murum sursum attraxerint qui de repente occipiat
canere. Audita. n. hostilis de muris tuba: presertim nocturno
tempore ingentem ciuibus terrorem incutiet opulantibus ur-
bem iam captam esse et sese penitus expugnatos promde tre-
pidantes portas stationesq; quisq; deserent: et qua singulis cõ-
modum uidebitur passim diffugient. Quocirco reliquis tuis

militibus rei exitum prestolantibus. facile iam erit repugnante oī
no nemine: uel effractis portis ingredi. uel scalis muro adhibuit
scandere. hac ratione possis uno quodam tubicane et hoc ipso
inermis: urbem aliquam capere penitusq; ea potiri.
urbem si ceperis aliquam: que et multitudine et robore ciuium
urgeat: ut inde tibi timendum sit: ne ciues conglomerati cre
bris conuersionibus oppositi tuis repugnent: siue eminentiori
bus locis obtentis superne tuos male afficiant: uel tandem in
arcem sese recipiant: unde posthac per occasiones irrumpan
eiusmodi statu rerum edictas palam oportet eos qui arma ab
iecerint et sponte se ipsi exuerint: minime ab milite tuo occi
di debere: quisq; n. id quod sibi cepto euenturum opinatur
prior ipse inferre uult et preuenire contendit: hinc pleriq;
hostes iam in urbem captam infusos sepe in repulerunt: uel
si id minus facere potuere in arcem munitissimam se recepe
runt unde rursus laboribus et erumnis hostes afficere potue
runt: ut iterum obsidionem parare coacti sint diuturnio
rem superiore: quandoq; etiam laboriosiore per multa rerū
discrimina. Enimvero celebrato passim edicto tuo: cuncti for
tassis: sed plures certo arma abiciunt: qui n. hosti inani adeo
sunt: ut armis experiri fortunam cupiant: in suspicionem
adducti: an idem secum reliqui sentiant ciues: ad armorum
abiectionem et ipsi ueniunt hoc fit: ut etiam uolentibus om
nibus: armis atq; uiribus uti: priuatim tamen quisq; metum
et alterna suspicione commotus. dubitansq; ne solus relinqua
tur armatus: arma ponere properet. Angustia n. rerum ac
temporis: nouum excogitatum consilium palam fieri haudqua
q̃ sunt. Verum qui saluos se cupiunt et saluti omni opere sue
indulgent: q̃ diu nulla spes salutis oblata est et edicta: q̃ non
ex animo necessario tamen malis que sibi inferri uidentur
repugnant: ubi uero uel parua salutis spem sunt adepti tum

20
supplices ex hostibus facti obuiam veniunt. Quasobres eiusmodi
edicto etiam eos quibus rem suam armis viribusque tuere animus
erat: ut arma abiciant plane adduxeris.

ors que militi certanti accidit: nulla prorsus indiget conso-
latione aut misericordia. quippe que uirtutis studio et uin-
cendi amore optigerit. At post partam uictoriam: urbe
iam expugnata et capta: uictos passim occidere: uictoribus
ipsis miserrimum est: atque stultitie et immanitatis magis quam uir-
tutis testimonium affert: nam esto infestus infensusque uictis
debellatisque sis: non propterea arbitrari debes: uel tue existi-
mationis: uel rerum omnino tuarum ullam iacturam facere.
Quod hostes non simul atque oppressi sunt: ferro succubnere. po-
tes. et per oculum omni repugnandi summoto periculo deli-
berando constituere: quemadmodum hostem deuictum hunc
conueniat.

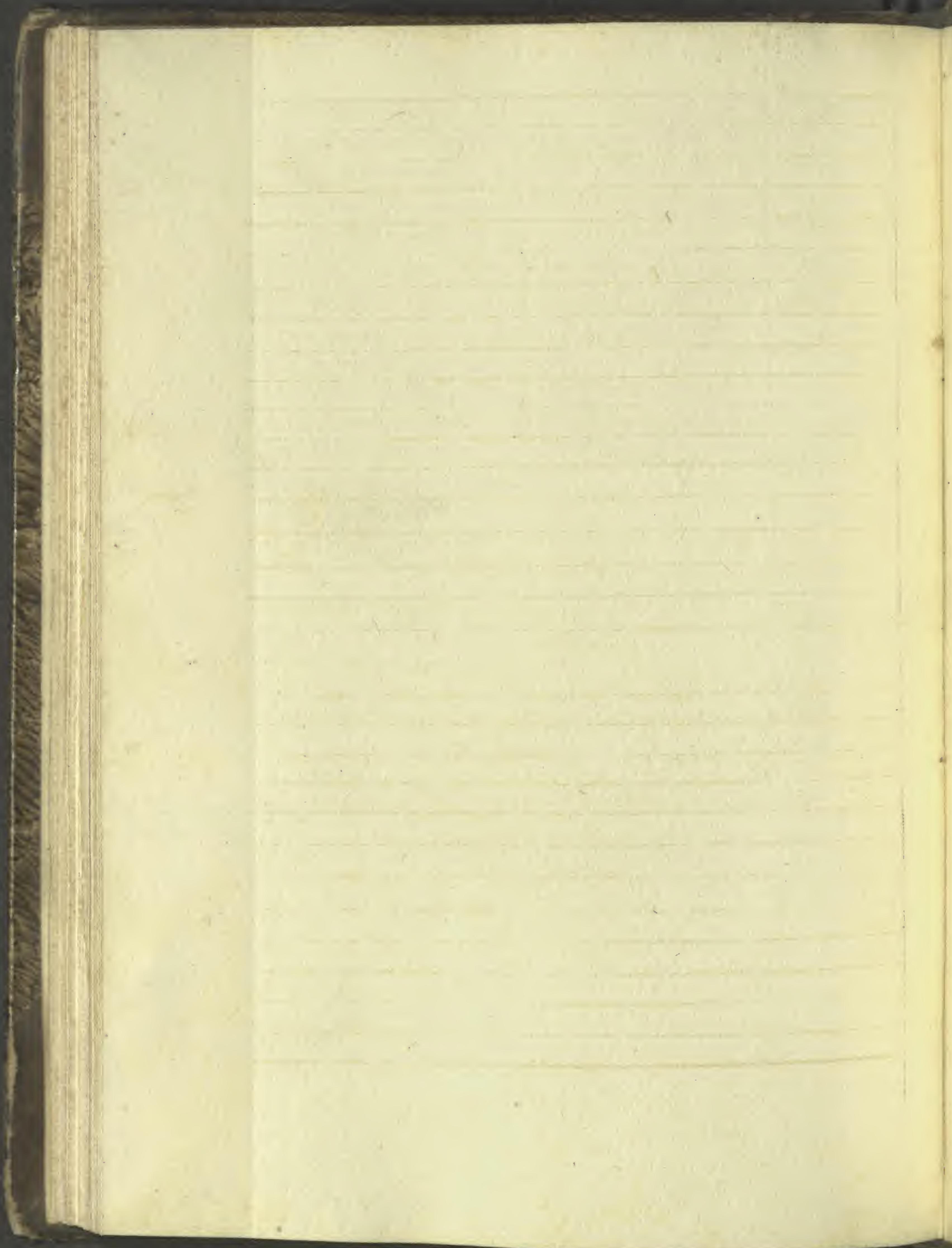
Si desperaueris eam quam obsides urbem posse in armisque ex-
pugnari et capi: et prominde obsidionem diutius ducere tibi
necesse sit pariterque arbitreris diuturnitate et fame te urbis
huiusmodi potiturum quotquot per regionem et agrum in-
uenies: capias: et ex his eos qui tibi uidebuntur strenuitate
et robore corporis atque flore etatis ad pugnam et certam-
nam apti secernas: quibus ut tibi commodum erit: et rebus
tuis intelleges expedire: utare. Mulieres uero et pueros: ce-
terosque qui uel confecti senecta sint: uel alioquin imbelles: et
imbecilli: in urbem intrare compellas: utpote qui eorum que
pro urbe tutanda desiderantur: nihil omnino efficere uel
conferre queant. Verum ad consumendum citius alimenta
reliquis ciuibus adeo possunt esse damno ut magis hostes quam
amici et ciues haberi possint.

Ostea denique quam imperio tuo res feliciter gesta consummataque
est: ita ut bello confecto rebus omnibus adhibere finem

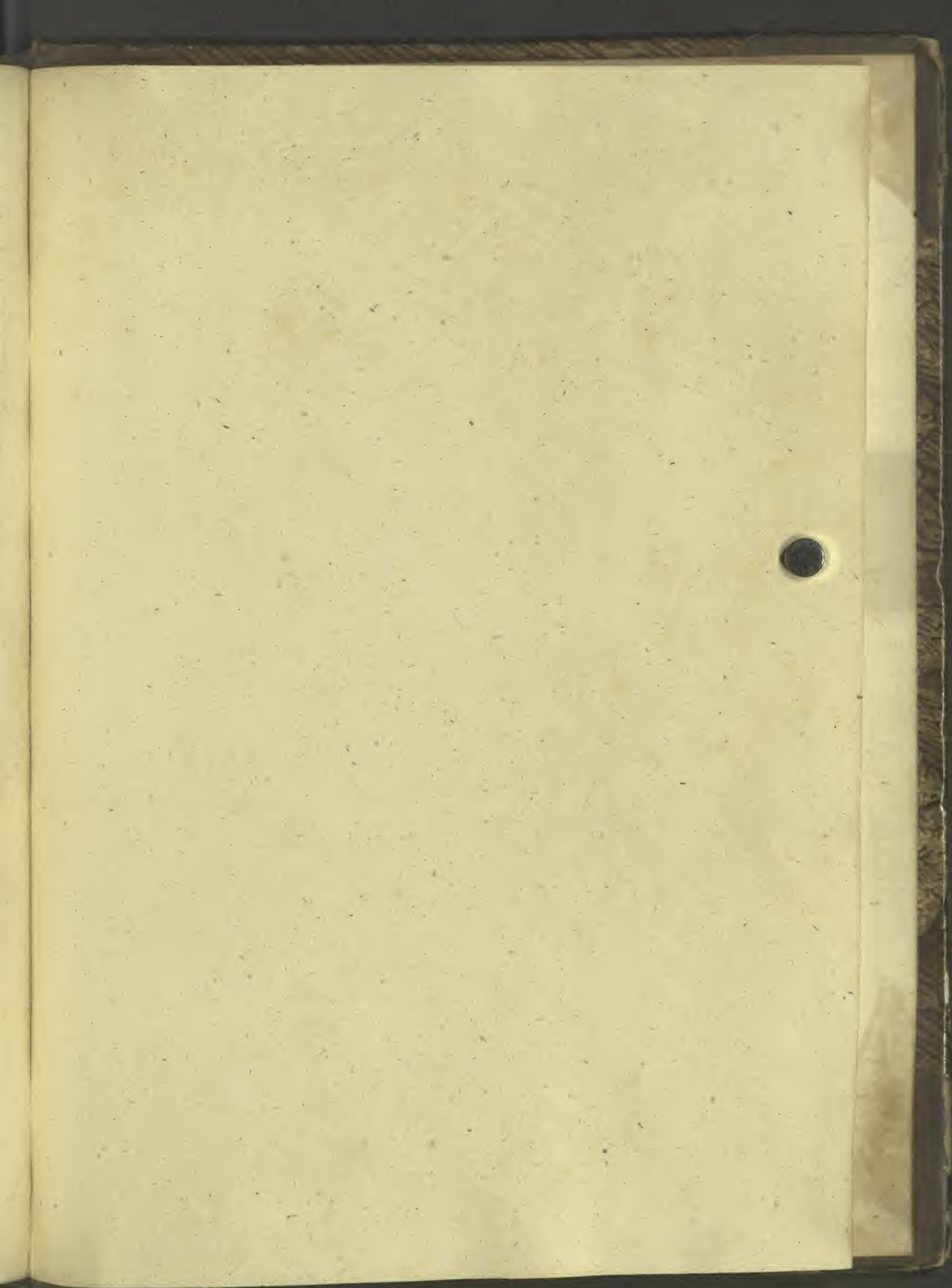
iam tibi liberum sit: noli te exhibere pro felicitate elatum
atq; acerbum. Quin potius clementem et mitem benignum
quoq; et promde cunctis amabilem. Illa. sc. inuidiam pun-
iunt: hec emulationem et studium prouocant: siquidem
inuidia est dolo ex aliorum bonis subortus emulatio non
studium imitandi iucissim aliorum uirtutem que tam in-
ter se deferunt: ut inuidentis quidem sit optare ne cui
bene quippiam ueniat: emulantis autem cupere eque ea
potiri posse que alij honeste sibi comparauere. Vir ergo bo-
nus non modo patrie multitudinisq; armate erit optimus
dux: uerum etiam perpetuande propagandae sue glo-
rie citra periculum sapiens imperator atq; custos et mo-
derator diligentissimus;

[Faint, illegible handwriting on lined paper]

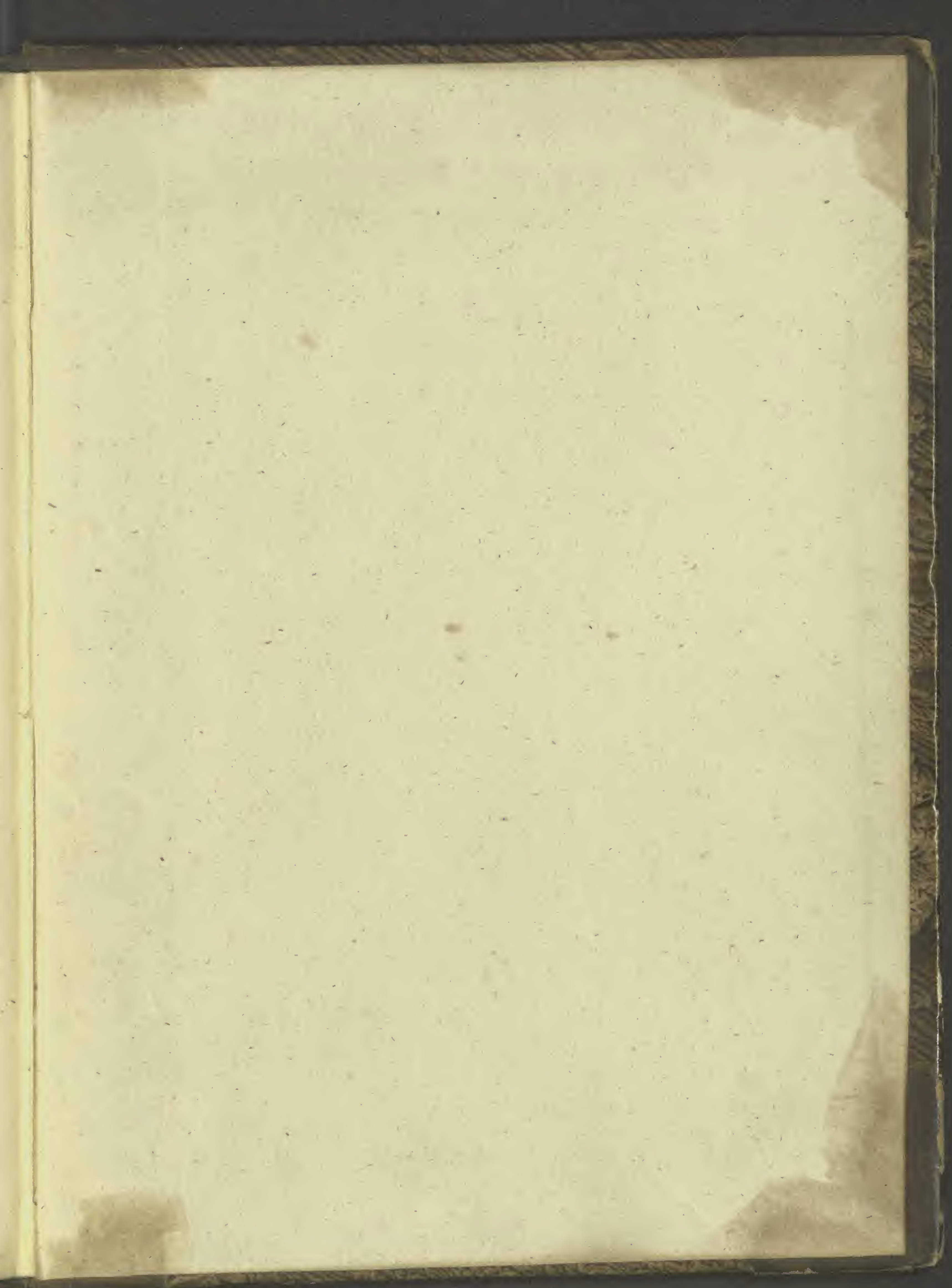

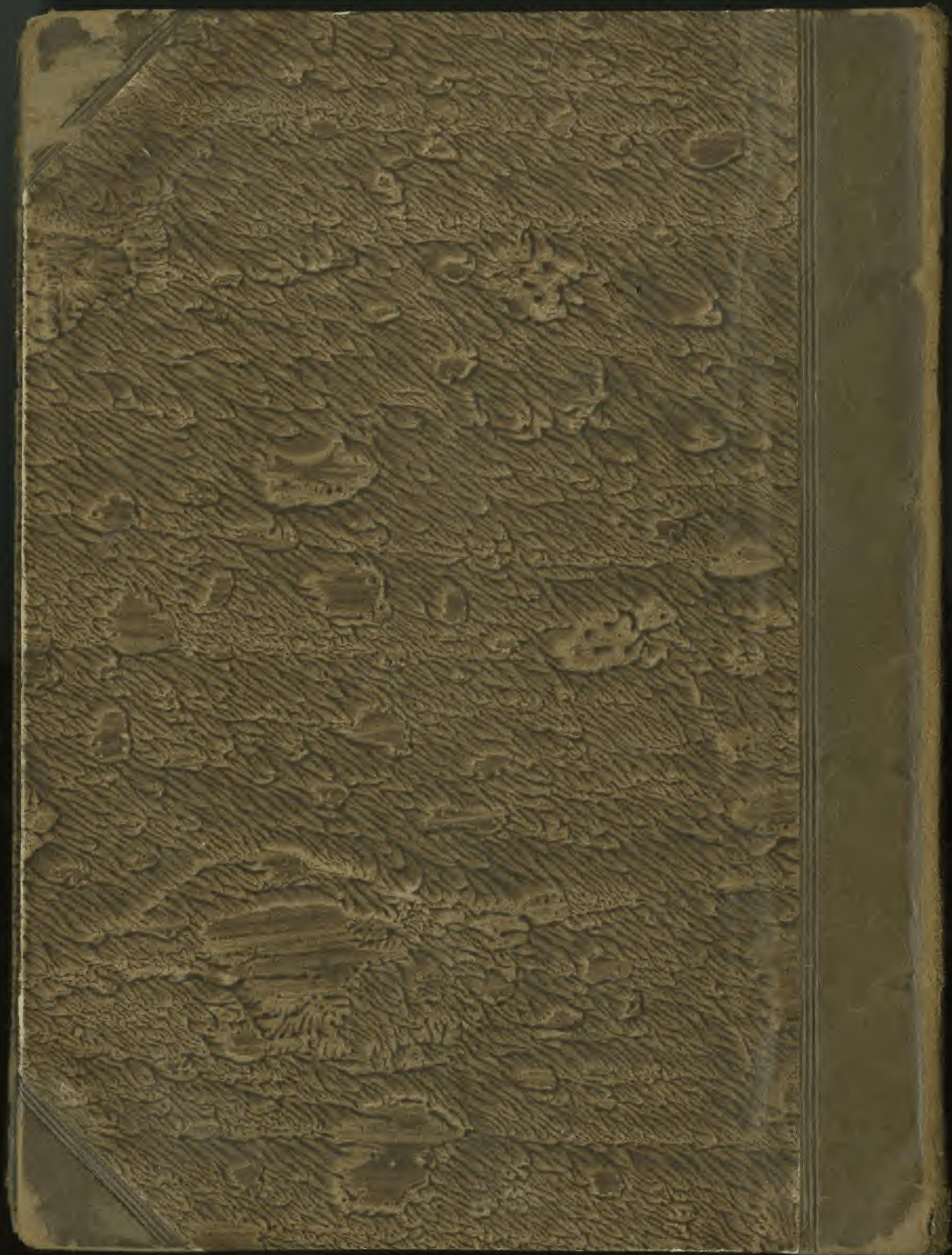

[Faint, illegible handwriting on lined paper]

T M 6661

CONVOSANDER LATTINER MSS OABC XV

